

T.C.
BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ÇOCUK SAĞLIĞI VE HASTALIKLARI HEMŞİRELİĞİ ANABİLİM DALI

**ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNDE SİBER ZORBALIK/ SİBER
MAĞDURİYET DAVRANIŞLARI VE İNTERNET SALDIRGANLIĞI
DÜZEYLERİ- ZONGULDAK ÖRNEĞİ**

AFİDE COŞKUN AKYÜZ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. MELTEM KÜRTÜNCÜ

ZONGULDAK

2019

T.C.
BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ÇOCUK SAĞLIĞI VE HASTALIKLARI HEMŞİRELİĞİ ANABİLİM DALI

**ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNDE SİBER ZORBALIK/ SİBER
MAĞDURİYET DAVRANIŞLARI VE İNTERNET SALDIRGANLIĞI
DÜZEYLERİ- ZONGULDAK ÖRNEĞİ**

AFİDE COŞKUN AKYÜZ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. MELTEM KÜRTÜNCÜ

ZONGULDAK

2019

KABUL VE ONAY:

“ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNDE SİBER ZORBALIK/ SİBER MAĞDURİYET DAVRANIŞLARI VE İNTERNET SALDIRGANLIĞI DÜZEYLERİ- ZONGULDAK ÖRNEĞİ” başlıklı bu çalışma jürimiz tarafından değerlendirilerek, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

.../.../2019

Başkan: Doç. Dr. Meltem KÜRTÜNCÜ (Danışman)

Üye: Doç. Dr. Tülay KUZLU AYYILDIZ

Üye: Doç. Dr. Hicran YILDIZ

ONAY:

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

TARİH: 14/03/2019

Prof. Dr. Veysel Haktan ÖZACMAK
Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ÖNSÖZ

Araştırmamın her aşamasında bana yol gösteren, desteklerini esirgemeyen, akademik olarak beceri kazanabilmemi sağlayan ve farklı bakış açılarıyla konulara bakmamı sağlayan sayın hocam Doç. Dr. Meltem KÜRTÜNCÜ'ye, lisans ve yüksek lisans hayatım boyunca bilgi ve beceri kazanabilmemi ve mesleki yeterliliğe hem pratikte hem de bilimsel birikim oluşturarak erişebilmemi sağlayan çocuk sağlığı ve hastalıkları hemşireliği bölümü öğretim üyesi sayın hocalarıma, beni büyüten yetiştiren okutan ve her zaman daha ileriye gitmemde bana destek olan, dualarını hiç esirgemeyen canım anneannem Afide GÖKGÖZ'e, görebilseydi çok gurur duyacağını bildiğim daha farklı ve daha güzel bir hayata başlamamın temellerini atan rahmetli canım dedem Asım GÖKGÖZ'e, eğitim hayatım boyunca desteğini hiç esirgemeyen her zaman yanımda olan beni her daim motive eden canım eşim Faruk Süleyman AKYÜZ'e, üniversite hayatımda tanıdığım, zor anlarımızı beraber atlattığımız, mutlu anlarımızda beraber güldüğümüz, her zaman bana destek olan ve bu desteği veri toplama aşamamda da gösteren güzel arkadaşım Melike BAYRAM'a, tezimin istatistik aşamasında bütün özverisiyle desteğini esirgemeyen sevgili Elif ÖCÜT'e, yüksek lisans hayatım boyunca bilgi ve desteğini esirgemeyen aynı yolda yürüdüğümüz sevgili arkadaşım Ayşegül ÖZDEMİR'e, meslek hayatıma adımımı ilk attığım andan itibaren manevi olarak desteğini sonuna kadar hissettiğim canım sorumlu hemşirem Selma GÜMÜŞ başta olmak üzere bütün ekip arkadaşlarıma, tezimde katkısı bulunan herkese sonsuz saygı ve teşekkürlerimi sunuyorum.

Afide COŞKUN AKYÜZ

Mart 2019, ZONGULDAK

ÖZET

Afide COŞKUN AKYÜZ, Ortaokul Öğrencilerinde Siber Zorbalık/ Siber Mağduriyet Davranışları ve İnternet Saldırganlığı Düzeyleri- Zonguldak Örneği, Bülent Ecevit Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak, 2019.

Bu araştırma da Zonguldak' ta ki ortaokul öğrencilerinde siber zorbalık /siber mağduriyet ve internet saldırganlığı düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu araştırma betimsel bir araştırma olup, ilişkisel tarama yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. 2017-2018 Eğitim-Öğretim yılında, Zonguldak İli' nde bulunan üç ortaokulda ki 6 ve 7. Sınıflarında bulunan 1400 öğrenciden 872 tanesine ulaşılmıştır. Araştırma kapsamına alınan öğrencilere, 13 farklı soruyu içeren kişisel bilgi formu ve “Siber Zorbalık Ölçeği” ve “Siber Mağduriyet Ölçeği” kullanılmıştır. Verilerin analizinde, Mann Whitney U testi, Kruskal Wallis testi kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre; çalışmaya katılan öğrencilerin %68' i 12-13 yaş aralığında, %51.8'i kız, %48.2'si erkek, ailelerin %84.9'u orta sınıf gelir durumuna ait, annelerin %36.7'si babaların ise %38.9'u lise mezunudur. Çalışmadaki öğrencilerin %79.72'si sosyal medya kullanıcısıdır. Yapılan analizlerde siber zorbalığı erkeklerin daha fazla yaptığı görülmüştür. Siber zorbalık yaş arttıkça artmakta iken, yaş azaldıkça siber mağduriyet artmaktadır. Ayrıca gelir durumu düşük ailelerin çocuklarında siber zorbalık artarken, annesi önlisans ve üniversite eğitim seviyesine sahip çocuklarda siber mağduriyet azalmaktadır. Öğrencilerin interneti kullanım amaçlarına göre oyun, sosyal sitelerde insanlarla tanışmak, araştırma ve ödev amacıyla interneti kullanan öğrencilerin bu amaçlarla internete girmeyenlere göre daha fazla siber zorba oldukları bulunmuştur. Sonuç olarak; çocuklara sanal risklerin anlatıldığı siber zorbalık ve mağduriyet kavramlarının açıklandığı eğitimler düzenlenmelidir.

Anahtar Kelimeler: Siber zorbalık, Siber mağduriyet, Siber saldırganlık

ABSTRACT

Afide COŞKUN AKYÜZ, Cyber Bullying / Cyber Victimization Behaviors and Internet Aggressiveness Levels in Middle School Students - Zonguldak Sample, Bülent Ecevit University, Graduate School of Health Sciences, Department of Pediatrics Nursing, Master’s Thesis, Zonguldak, 2019.

The aim of this study was to determine cyberbullying / cyber victimization and internet aggression levels in secondary school students in Zonguldak. This research was a descriptive study and was conducted by relational screening method. In 2017-2018 academic year, 872 of 1400 students in the 6th and 7th grades in three secondary schools in Zonguldak Province were reached. Personal information form with 13 different questions and “Cyber Bullying Scale “and” Cyber Victim Scale” was used for the students. Mann Whitney U test and Kruskal Wallis test were used for data analysis. According to the findings of the study; 68% of the students in 12-13 age group who participated, 51.8% girls, 48.2% men, 84.9% of families belonged to middle class income, 36.7% of mothers and fathers 38.9% of high school graduates. 79.72% of the students in the study were social media users. In the analysis, cyber bullying is higher in males. While cyber bullying increases as age increases, cyber victimization increases as age decreases. In addition, cyber bullying is increasing in the children of low-income families, while cyber victimization decreases in the children with an associate degree and a university education level. It was found that students who use the internet for the purpose of meeting the internet, using the internet for research and homework are more cyber bullies than those who do not enter the internet. As a result; training should be organized in which the concepts of cyber bullying and victimization are explained.

Key Words: Cyber bullying, Cyber victimization, Cyber aggression

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER DİZİNİ	iv
TABLOLAR DİZİNİ	vii
SİMGE VE KISALTMALAR.....	viii
1. GİRİŞ ve AMAÇ.....	1
2. GENEL BİLGİLER.....	3
2.1. Zorbalık Tanımı.....	3
2.2. Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Tanımı	4
2.3. Siber Zorbalık ve Geleneksel Zorbalığın Karşılaştırılması.....	5
2.4. Siber Zorbalığın ve Siber Mağduriyetin Türleri ve Araçları.....	6
2.5. Siber Zorbanın ve Siber Mağdurun Özellikleri.....	8
2.6. Siber Zorbalığın ve Siber Mağduriyetin Nedenleri.....	9
2.7. Siber Zorbalığın Mağdur Üzerine Etkileri	10
2.8. Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet İle İlgili Yapılan Yurtiçi ve Yurtdışı Çalışmalar	11
2.8.1. Siber zorbalık ve siber mağduriyetin yaygınlığı	11
2.8.2. Siber zorbalık ve siber mağduriyetin cinsiyet ile ilişkisi	12
2.8.3. Siber zorbalık ve siber mağduriyetin yaş ve sınıf düzeyi ile ilişkisi.....	13
2.8.4. Siber zorbalık ve siber mağduriyetin anne baba eğitimi ve tutumu ile ilişkisi....	14
.....	14
2.8.5. Siber zorbalık ve siber mağduriyetin gelir durumu ile ilişkisi.....	14
2.8.6. Siber zorbalık ve siber mağduriyeti önleme ile ilgili yapılan çalışmalar.....	15
2.9. Saldırganlık.....	17
2.9.1. Saldırganlık tanımı ve siber zorbalıkla ilişkisi	17
2.10. Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyette Hemşirelik Rollerini.....	19
3. GEREÇ VE YÖNTEM	23
3.1. Araştırmanın Amacı ve Tipi	23
3.2. Araştırma Soruları	23

3.3. Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Zamanı	23
3.4 Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	23
3.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	23
3.6. Veri Toplama Araçları	24
3.6.1. Kişisel Bilgi Formu.....	24
3.6.2 Siber Zorbalık Ölçeği.....	24
3.6.3 Siber Mağduriyet Ölçeği	25
3.7. Araştırmanın Uygulanması.....	25
3.7.1. Uygulama Aşaması	25
3.7.2. Araştırmanın uygulama şeması	26
3.8. Verilerin Analizi	26
4. BULGULAR.....	28
4.1.Öğrencilerin Siber Zorbalık/ Siber Mağduriyet Davranışlarına ve Demografik Özelliklerine İlişkin Betimsel Bulgular	28
4.2.Öğrencilerin Siber Zorbalık/ Siber Mağduriyet Davranışlarına İlişkin Çıkarımsal Bulgular.....	31
5. TARTIŞMA.....	36
5.1.Cinsiyete Göre Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Durumlarının Tartışılması .	37
5.2.Yaş Gruplarına Göre Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Durumlarının Tartışılması.....	39
5.3. Algılanan Gelir Durumuna Göre Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Durumlarının Tartışılması	40
5.4. Anne Baba Beraberlik Durumuna Göre Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Durumlarının Tartışılması	41
5.5. Anne Baba Eğitim Durumuna Göre Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Durumlarının Tartışılması.....	42
5.6. İnterneti Kullanım Sıklığı Durumuna Göre Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Durumlarının Tartışılması.....	44
5.7. Ebeveynlerin Çocuklarını Denetim Etme Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Durumlarının Tartışılması.....	45
5.8. Öğrencilerin Gerçek / Takma Ad Kullanma Durumlarına Göre Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Durumlarının Tartışılması.....	46

5.9. Öğrencilerin İnterneti Kullanma Amaçlarına Göre Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Durumlarının Tartışılması.....	47
6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	49
7.KAYNAKLAR.....	52
8. EKLER.....	69
Ek-I : Kişisel Bigi Formu.....	69
Ek-II : Siber Zorbalık Ölçeği (SZÖ).....	72
Ek-III : Siber Mağduriyet Ölçeği (SMÖ).....	75
Ek-IV : Etik Kurul Onayı.....	77
Ek-V : Kurum İzni	78
Ek-VI: Ölçek Kullanım İzni.....	80
9. ÖZGEÇMİŞ	81

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1: Öğrencilerin Demografik Özelliklerine İlişkin Dağılımları.....28

Tablo 2: Öğrencilerin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Puanlarının Dağılımı....31

Tablo 3. Öğrencilerin Sosyodemografik Özelliklerinin Siber Zorbalık Puanlarına Etkisi.....33

Tablo 4: Öğrencilerin Sosyodemografik Özelliklerinin Siber Mağduriyet Puanlarına Etkisi.....35

SİMGE VE KISALTMALAR

TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu

NANDA: North American Nursing Diagnosis Association

SZÖ: Siber Zorbalık Ölçeği

SMÖ: Siber Mağduriyet Ölçeği

TL: Türk Lirası

1.GİRİŞ VE AMAÇ

Teknolojide yaşanan hızlı gelişmeler bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımını hızlı bir şekilde yaygınlaştırmıştır ve bununla birlikte akıllı cep telefonu, bilgisayar, tablet bilgisayar ve internet kullanımının her yaş, cinsiyet, sınıf, kültür, eğitim ve gelir grubunda artmasıyla birlikte teknoloji çağını yaşamamıza sebep olmuştur. Bu gelişmeler insanların birbirleriyle iletişimini arttırırken ve daha kolay bir hale getirirken, özellikle günümüzün “dijital yerlileri” olarak adlandırılan çocuklar ve gençler için bilgiye ulaşımı, yeni arkadaşlar edinmeyi, sosyal ve toplumsal ilişkileri sürdürmeyi kolaylaştırmıştır (1).

TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) 2018 verilerine göre 2017 yılında 16-74 yaş grubundaki bireylerde sırasıyla bilgisayar ve internet kullanımı sırasıyla %56.6 ve %66.8 iken 2018 yılında bu sayı %59.6 ve %72.9’ ye ulaşmıştır. Hane halkı bilişim teknolojileri kullanım araştırması sonuçlarına göre 2018 yılı Nisan ayında hanelerin %83.8’i evden İnternete erişim imkânına sahip oldu. Bu oran 2017 yılının aynı ayında %80.7 idi (2). Şüphesiz internete ve diğer teknolojik araçlara ulaşımın bu kadar kolay olduğu çağımızda çocuklarda bu durumun tam içinde yer almaktadırlar.

Bilişim teknolojilerinin bu kadar hayatımıza girmiş olması getirdiği faydaların yanı sıra olumsuzlukları da beraberinde getirmiştir. Araştırmalarda gençlerin özellikle sosyal ağları (facebook, e-posta, metin mesajları, Twitter, Instagram ya da LinkedIn) yaygın bir şekilde hem bilgiye ulaşmak hem de iletişim kurmak için kullanılmaktadırlar (3). Ancak gençler bu sosyal ağları başkalarına zarar verebilmek içinde kullanabilmektedirler. Bu durum siber zorbalık olarak ifade edilmektedir. Siber zorbalık; bir kişi ya da grup tarafından elektronik araçlar veya dijital ortam üzerinden isteyerek, kasıtlı ve tekrarlayıcı şekilde başkalarına zarar verecek ya da rahatsız edecek düşmanca veya saldırgan mesajlar gönderme şeklinde tanımlanmaktadır (4-8).

Geleneksel zorbalık ile sanal zorbalık arasında farklar vardır. Geleneksel zorbalıkta kişinin bulunduğu yer ve zaman önemliyken sanal zorbalıkta bunlar tamamen önemsizdir. Zorba istediği zaman kişiye dijital ortamdaki ulaşma ve onu rahatsız etme şansına sahiptir. Ayrıca geleneksel zorbalıkta fiziksel üstünlük sağlamaya ihtiyaç varken zorba buna gerek duymadan mağdurla yüz yüze gelmeden

tamamen gizlilik altında zarar verebilmektedir. Bu durum kişilerin normal yaşamlarında yapamayacakları davranışları (hakaret etme, sözlü taciz, izinsiz kişisel bilgilerin paylaşılması, metin tabanlı takma ad, kaba dil kullanımı, küfür, aşağılama, birisini karalama ya da hakkında dedikodu yapma, aşağılayıcı fotoğraf veya video mesaj gönderme) yapabilme özgürlüğü vermektedir. Siber zorbalık davranışları normal e- posta, kişisel web siteleri, bloglar, tartışma formları, mesaj panoları, sosyal ağ siteleri, anlık mesajlaşma, cep telefonu metin ve video mesajlar üzerinden gerçekleşmektedir (3, 8-12). Bu durum aslında sanal zorbalığın ve aynı doğrultuda sanal mağduriyetin ne kadar fazla yaşanabileceğini göstermektedir.

Son zamanlarda çevrimiçi oyunların fazlasıyla oynanmasıyla beraber özellikle çocukların psikolojik olarak etkilendikleri yadsınamaz bir gerçektir. Birçok oyunun yanı sıra son dönemde oldukça popüler olan ve adından sıkça olumsuz bir şekilde söz ettiren bir oyunun adı “bluewhale (mavi balina)”. Sonu intihar ile biten oyunda oyuncunun, kendisine verilen 50 görevi tamamlaması gerekiyor. İşin kötü olan kısmı ise, verilen her görevin hem psikolojik olarak hem de fiziksel olarak acı veriyor olmasıdır. Nitekim bunun gibi birçok şiddet içerikli oyun mevcut olup çocukların bu oyunlara ulaşma imkanı oldukça fazladır. Bunun gibi oyun dışında siber zorbalık türleri oldukça fazladır (13).

Siber mağduriyet, bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla bir birey ya da grubun, özel ya da tüzel bir kişiliğin, teknik ya da ilişkisel tarzda zarar verici davranışlara maruz kalması ve bu davranışlardan maddi ya da manevi olarak mağduriyet yaşaması durumudur (14). Siber zorbalık davranışları hem zorbanın hem de mağdurun üzerinde çok önemli sorunlara yol açmaktadır. Yapılan çalışmalar, siber zorbalığın öğrencilerin okulda öğrenme yeteneklerini olumsuz yönde etkilediğini ve kurbanların bir dizi duygusal etkiye (hayal kırıklığı, kızgınlık, üzüntü) maruz kaldıklarını göstermiştir (8,15). Bu duygusal etkiler bazen o kadar şiddetli olmaktadır ki; vücutta kusma ve karın ağrısı gibi bazı fiziksel problemlere neden olabilmektedir (16).

Saldırganlıkla ilgili alan yazında çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. Bir tanımlamada saldırganlık bir başkasının yaşamına doğrudan zarar verme ve onu incitme amacı taşıyan herhangi bir davranış olarak belirtilmektedir (17). Bir diğer tanıma göre saldırganlık, diğer bir canlıya da nesneye yönelik incitici ve rahatsız

edici davranışlardır (18).Başka bir tanımda ise saldırganlığı, başka bir bireye ya da nesneye kasıtlı olarak zarar verme ya da incitme niyeti taşıyan amaca yönelik motor davranış biçimi olarak rapor etmektedir (19).

Bu araştırma, Zonguldak il merkezinde öğrenim gören ortaokul öğrencilerinde siber zorbalık /siber mağduriyet ve internet saldırganlığı düzeylerinin belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Zorbalık Tanımı

Zorbalık kişi ya da kişiler tarafından belirli bir süreç içerisinde tekrarlanan ya da birden fazla gerçekleştirilen, içinde bir güç dengesizliği barındıran, gücü elin de tutmak isteyenlerin ihtiyaçlarını karşılayan, engellemeye gücü yetmeyenler tarafından maruz kalınan ve çeşitli şekillerde (sözel, psikolojik, fiziksel vb.) ortaya çıkan davranış biçimidir (20). Zorbalık davranışının literatürde birçok tanımı olmakla beraber genel hatlarıyla; belli bir güç dengesinin olmadığı, bir kişinin ya da grubun kendisinden daha az güçlü (fiziksel, psikolojik vb. açıdan) bir kişiye ya da gruba belli bir süreç içerisinde kasıtlı ve tekrar eden negatif, saldırgan ve zarar verici davranışlar göstermesidir (21).

Zorbalık saldırganlığın bir türü olarak kabul edilmektedir ancak bir davranışın zorbalık olarak adlandırılabilmesi için kasıtlı zarar verme amacı taşıması, saldırganlık davranışı sergileyenin maruz kalandan fiziksel veya psikolojik olarak daha güçlü olması, sadece zorbanın başkalarının canını acıtma ve onlar üzerinde hâkimiyet kurma isteğinden kaynaklanması ve süreklilik özelliği taşıması gerekmektedir. Birbirine psikolojik, fiziksel veya zekâ seviyesi bakımından denk iki kişi arasında görülen saldırganlık davranışları zorbalık olarak adlandırılmaz. Süreklilik arz etmeyen saldırganca davranışların da zorbalık olarak düşünülemez ancak saldırganlık davranışının dozu çok şiddetliyse bu davranış sadece bir kere meydana gelmiş olsa dahi zorbalık olarak değerlendirilebilir (22).

Zorbalık isim takma, birini özellikle oyuna almama, alay etme, dışlama, aşağılama, korkutma, psikolojik baskı, söylenti çıkarma, başkalarının malını alma ya da malına zarar verme ve fiziksel şiddet olarak tanımlanmıştır (20). Zorbaca

davranışların nedeni güç duygusundan hoşlanma, korkuları gizleme, mutsuz olma, kişinin kendisini sevmemesi veya beğenmemesi, sevgi yoksunluğu, hakkı olandan fazlasını alma dürtüsü, yetersizlik ve aşağılanmışlık duygusu, sert ve dayanaklı bir izlenim verme, başkaları tarafından beğenilme, popüler olma, başarımlık duygusundan noksan olma diye sıralanmıştır (20).

2.2. Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Tanımı

Teknolojide yaşanan hızlı gelişmeler bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımını hızlı bir şekilde yaygınlaştırmıştır ve bununla birlikte akıllı cep telefonu, bilgisayar, tablet bilgisayar ve internet kullanımının her yaş, cinsiyet, sınıf, kültür, eğitim ve gelir grubunda artmasıyla birlikte teknoloji çağını yaşamamıza sebep olmuştur. Bu gelişmeler insanların birbirleriyle iletişimini arttırırken ve daha kolay bir hale getirirken, özellikle günümüzün “dijital yerlileri” olarak adlandırılan çocuklar ve gençler için bilgiye ulaşımı, yeni arkadaşlar edinmeyi, sosyal ve toplumsal ilişkileri sürdürmeyi kolaylaştırmıştır (1, 22, 23).

Livingstone ve Brake (24) sosyal paylaşım sitelerinin tüm dünyada çocuklar ve gençler tarafından hızla benimsenmesinin temelinde onlara; kendini temsil etme, öğrenme, ilişki ağları kurup geliştirme, samimi ilişkileri ve kişisel mahremiyeti koruyup yönetme gibi temel bazı konularda kayda değer yeni fırsatlar sunduğunu öne sürmektedirler. Ancak bu olumlu getirilerinin yanında sanal ortam çok büyük tehlikeleri de bünyesinde barındırmaktadır. Bu tehlikelerin başında adına siber zorbalık dediğimiz kavram gelmektedir.

Siber zorbalık kavramı ilk kez 2004 yılında Kanadalı eğitimci Bill Belsey tarafından kullanılmıştır (25). Siber zorbalık; “bir çocuğun ya da ergenin başka bir çocuk ya da ergen tarafından; internet, dijital teknolojiler ya da cep telefonları aracılığıyla eziyet, tehdit, taciz, küçük düşürülme, utandırılma ve benzeri şekillerde hedef alınması”nı ifade etmektedir. (26).

Literatürde diğer tanımlara bakıldığında; “bilgisayarlar, cep telefonları ve diğer elektronik cihazlar aracılığıyla kasıtlı ve sürekli biçimde gerçekleştirilen zarar verici eylemler”(7), “bir birey veya grubun bilgi ve iletişim teknolojilerini diğer bireylere zarar vermek amacıyla kötü niyetle ve tekrarlayan biçimde kullanması”(27), “geleneksel zorbalığı içeren eylemlerin SMS, elektronik posta, cep telefonu

kameraları ve internet yoluyla gerçekleştirilmesi” (28),“bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak bir birey ya da gruba, özel ya da tüzel bir kişiliğe karşı yapılan teknik ya da ilişkisel tarzda zarar verme davranışlarının tümüdür” (29), “ bir birey veya bir grubun, başka bir birey veya grubu kasıtlı ve tekrar eden bir şekilde taciz veya tehdidi kolaylaştırmak için iletişim teknolojilerini kaba yazılar ve / veya görüntüler gönderme veya yayınlama yoluyla bilinçli olarak kullanması” (30), olarak tanımlamaktadırlar.

Siber zorbalığa getirilen tanımlardan hareketle ortak olarak belirlenen özellikler akran zorbalığında da olduğu gibi zarar verici dijital eylemlerin olması, kasıtlı olması, sürekli ve tekrarlı olarak yapılması ve taraflar arasında güç dengesizliğinin bulunmasıdır (31).

Siber zorbalıkla ilgili araştırmalar incelendiğinde siber zorbalık, online zarar verme, elektronik zorbalık, e-zorbalık, online sosyal saldırganlık, cep telefonu ile mesaj yazma zorbalığı, telefon zorbalığı, siber zarar verme, digital zorbalık ve internet zorbalığı gibi kavramlarla adlandırılmıştır (7, 32-35).

Siber mağduriyet ise bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla bir birey ya da grubun, özel ya da tüzel bir kişiliğin, teknik ya da ilişkisel tarzda zarar verici davranışlara maruz kalması ve bu davranışlardan maddi ya da manevi olarak mağduriyet yaşamaması durumudur (14). Smith ve diğerlerine göre (36) siber mağduriyet, bir birey veya bir grup tarafından, kendini savunamayacak bir kurban, elektronik iletişim araçları kullanılarak gerçekleştirilen saldırgan, kasıtlı ve tekrarlı davranışlara maruz kalma durumudur. Chapin (37) ise siber mağduriyeti, birinin e-posta ya da cep telefonuna mesaj gönderme, metin mesajları ile ya da internet üzerinden dedikodu yayma, sosyal paylaşım sitelerine veya internet sitelerine tehdit edici veya incitici mesajlar gönderme, birinin hesap bilgilerini çalma, başkalarını incitmek için başka biriymiş gibi davranma, birinin uygunsuz görüntülerini cep telefonu veya internet üzerinden yayma gibi zararlı eylemlere maruz kalma durumu olarak tanımlamaktadır (37).

2.3.Siber Zorbalık ve Geleneksel Zorbalığın Karşılaştırılması

Zamanlarının önemli bir kısmını okulda geçiren öğrenciler için zorbalık yeni bir kavram olmamakla beraber, gelişen teknoloji ile bu kavramın birleşmesi sonucu

ortaya siber zorbalık tanımı çıkmıştır. Literatürde siber zorbalığın geleneksel zorbalığın bir türü olup olmadığı konusunda araştırmacıların farklı görüşleri vardır. Bazı araştırmacılar (38) siber zorbalığın fiziksel, ilişkisel, sözlü boyutu, dünya çapında yer ve zaman sınırlılığı açısından geleneksel zorbalıktan farklı bir yapıya sahip olduğunu belirtirken, bazı araştırmacılar ise geleneksel zorbalığı içeren davranışların iletişim ve teknoloji araçlarıyla (SMS, e-posta vb.) devam ettirilmesi olarak tanımlamaktadır (28, 36).

Siber zorbalığın yayılım genişliği de geleneksel zorbalığınkinden çok daha fazladır ve mağdurun kaçabilme imkânı daha kısıtlıdır. Geleneksel akran zorbalığının temel özelliklerinden biri, zaman içerisinde tekrarlanması koşuludur. Ancak pek çok yazar, elektronik ortamdaki paylaşımların hızla yayılması ve kalıcı olması nedeniyle, özellikle dolaylı yoldan gerçekleşen siber zorbalık tanımında, tekrar unsuruna gerek olmadığı görüşündedir (39-41).

Siber zorbalığı klasik zorbalıktan ayıran ve daha da güçlendiren özellikler; sanal ortamda kimliğini gizleme, yer ve zaman sınırlamasının olmaması, fiziksel güce ihtiyaç duyulmaması, mağdura kolay ulaşılabilir olması, etki alanının geniş olması ve teknolojinin imkânlarını kullanarak mağduru kolay bir şekilde baskısı altına alması, siber zorbalığın okul sınırları içinde kalmayıp günün yirmi dört saatinde yapılması, kısa sürede birçok kişiye ulaşabilme, mağduru inciten materyali uzun süre insanların erişimine açık halinde tutabilme ve yüz yüze iletişim içerdiği öğelerden kendini soyutlayabilmedir (22, 27, 32, 35, 42-47).

2.4. Siber Zorbalığın ve Siber Mağduriyetin Türleri ve Araçları

Siber zorbalık davranışlarının değişik şekillerde görülebileceğini ve kişilerin yaşamlarını olumsuz etkileyebildiği literatürde değişik çalışmalarda gösterilmiştir. Siber zorbalık, gerçekleştirildiği teknolojik ortama göre kategorileştirilmeye çalışıldığında (örneğin cep telefonu mesajı ya da araması, e-posta, sohbet odası, anlık mesajlaşma, web siteleri vb) teknolojideki hızlı gelişmeler nedeniyle bu kategorilerin iç içe geçmesi ve güncellenmesi sorunu ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle siber zorbalık türlerinin gerçekleştikleri ortamdan ziyade eylemin türüne göre kategorileştirilmesi daha kolay ve işlevseldir (48). Willard (49)'da eylemin yapılaş amacına göre siber zorbalık türlerini kategorileştirmiştir.

Parlama (Flaming): Taraflar arasında kısa süreli yaşanan, genellikle kırıcı, saldırgan, kaba, müstehcen bir dil, hakaret ve bazen de tehdit içeren ateşli tartışmalardır.

Taciz (Harassment): Hedef seçilmiş bir kişiye sürekli olarak saldırgan, kırıcı mesajlar gönderilmesidir. Taciz, parlama türündeki davranışlardan daha uzun süreli, tekrarlayan şekilde gerçekleşmekte ve mağduru tek taraflı olarak incitmektedir.

Karalama (Denigration): Hedef seçilmiş bir kişi hakkında zarar verici, doğru olmayan ve acımasız sözler paylaşılmasıdır. Bu zarar verici mesajlar, mağdurun arkadaşlık ilişkilerini bozmak ya da itibarını zedelemek amacıyla belirli bir çevrim içi ortamda yayınlanabilir ya da başkalarına gönderilebilir. Bu eylemler arasında dedikodu ve söylenti çıkarmak da yer almaktadır.

Başkasının kimliğine bürünme (Impersonation): Siber zorbanın, hedef aldığı kişinin kimliğine bürünerek onu kötü gösterecek ya da onun arkadaşlık ilişkilerine zarar verecek içerikler paylaşmasıdır.

İfşa ve Düzenbazlık (Outing and Trickery): İfşa, bir kişiye ait özel bilgilerin, sırların ya da görüntülerin özellikle mahrem ve mahcup edici nitelikte olanların, herkese açık şekilde yayınlanmasını ya da başkalarına gönderilmesini ifade eder.

Dışlama (Exclusion): Dışlama, çevrimiçi oyun ortamında, grup bloglarında ya da şifre korumalı herhangi bir ortamda, hedef seçilen kişiyi kasıtlı olarak gruptan çıkarma ya da gruba dâhil etmeme şeklinde gerçekleşebilir.

Israrlı Siber Takip (Cyberstalking): Hedef seçilmiş bir kişiye zarar verme tehdidi içeren, saldırgan, korkutucu ve aşırı derecede rahatsız edici mesajların sürekli olarak gönderilmesidir. Siber takipçi, mağdurun itibarını zedelemeye ve arkadaşlık ilişkilerini bozmaya çalışabilir.

Pew Araştırma Merkezi tarafından yapılan bir araştırmada Amerikalı yetişkinlerin yaklaşık %75'nin çevrimiçi (anlık) tacize tanık olduğu, %40'ının ise siber zorbalığa maruz kaldığı görülmüştür. Aynı araştırma merkezi siber zorbalık vakalarına ilişkin Amerika'da 2819 yetişkin birey üzerinde araştırma yapmıştır. Araştırma bulgularına göre katılımcıların %60'ı bireylerin birbirlerine saldırgan ve aşağılayıcı isimlerle hitap etmelerine, %53'ü kasıtlı olarak birini utandırmak için

yapılan davranışlara, %25'i sürekli kişiyi taciz etmeye yönelik ifadelere, %24'ü fiziksel olarak tehdit içerikli yazılara, %19'u cinsel taciz içerikli mesajlara, %18'i sürekli bir kişiyi saplantılı bir şekilde takip edilmeye yönelik davranışlara tanıklık etmiştir. Kişisel olarak yaşadıkları siber zorbalık vakaları incelendiğinde %27'sinin saldırgan ve aşağılayıcı isimlere maruz kaldığı, %22'sinin kasıtlı olarak utandırılmak istendiği, %8'i fiziksel olarak tehdit edildiği, %7'si sürekli tacize uğradığı, %6'sı cinsel taciz davranışlarına maruz kaldığı görülmüştür (50).

2.5. Siber Zorbanın ve Siber Mağdurun Özellikleri

İnsanlar doğdukları andan itibaren genetik ve çevresel faktöründe içinde olduğu birçok durumdan etkilenerak kişilik özelliklerini kazanırlar. Bu bağlamda siber zorbaların ve mağdurların kişilik özellikleri farklılık göstermektedir.

Siber zorbaların kişilik özelliklerine bakıldığında şu unsurlar dikkat çekmektedir (22). Siber zorbalar, saldırganca davranırlar, madde bağımlısı olabilirler, ebeveynleri ile iletişimleri yetersizdir, intikam alma duygusu taşırlar, okul yaşamları problemlili ve ders notları düşüktür, önyargı ve öfke ile hareket ederler, bilgisayar kullanma becerileri iyidir. Siber zorbaların bu olumsuz özelliklerine rağmen siber zorbalığa maruz kalanlarda da birçok olumsuz özellik görülebilmektedir.

Siber zorbalıkta güç dengesizliğinin bulunduğu, ancak bu güç dengesizliğinin fiziksel güç veya sosyal statü açısından üstünlüğü değil teknolojiyi daha etkin kullanmayı içerdiği ileri sürülmektedir (8). Araştırmaların siber zorbalığın düşük empati düzeyi (51), narsisizm (52), benlik kurgusu (53), boyun eğici davranışlar (54), ilişkilerle ilişkili bilişsel çarpıtmalar (55), heyecan arayışı (56) ve dürtüsellik (57) gibi kavramlarla ilişkisine yoğunlaştığı görülmektedir. Bunların yanı sıra nevrotik kişilik özelliği sergileyen bireylerin siber ortamlarda zorbalık yapmaya ve zorbalık davranışına maruz kalınmasına neden olduğunu gösteren çalışmalar mevcuttur (56, 58).

Siber mağdur olan bireylerin kişilik özellikleri göz önüne alındığında, siber mağdurların içe dönük, sessiz, sakin ya da fazla dışa dönük, popüler, güvenli internet kullanım bilgilerine sahip olmayan veya bunları uygulamayan, herhangi bir engeli ya da eksikliği olan bireyler olduğu görülmektedir (59). Sosyal ve duygusal sıkıntıları

olan, yalnız, özsaygısı düşük, akranlarıyla olan ilişkilerinden memnun olmama, az sayıda arkadaşına sahip olma siber mağdurların özellikleri olduğu görülmektedir (60). Ayrıca, siber mağdurların arkadaşlık ve aile problemlerinin olduğu, sosyal kaygılarının yüksek olduğu, öz saygılarının düşük, depresyon, öfke ve hayal kırıklığı yaşadıkları, bazı sosyal problemleri olduğu, ebeveynleriyle çatışma yaşadıkları ve saldırganca davranışlar sergilemeye, sosyal problemler yaşamaya eğilimli olduğu görülmektedir (8,34, 61, 62).

2.6. Siber Zorbalığın ve Siber Mağduriyetin Nedenleri

Siber zorbalığın ve mağduriyetin neden ortaya çıktığına dair literatürde yapılan birçok çalışma vardır. Gençleri siber zorbalığı yapmaya iten sebepler, siber zorbalık araçlarıyla başkalarının üzerinde kontrol kurmayı amaçlama, saldırganca davranmaktan haz alma, arkadaşları arasında saygınlık kazanma çabası, gerçek yaşamda davranışa dökemediği saldırganlık içeren düşlemlerini sanal ortamda davranış olarak dile getirme arzusu, kendisine kötü davranan kişilerden sanal dünyada intikam almaya çalışma, sert ve soğukkanlı görünme isteği, siber zorbalıkta yakalanma ihtimalinin geleneksel akran zorbalığından daha zayıf olması, siber zorbalıkta kimliğini gizleme imkânının bulunması ve siber zorbalıkta mağdurla yüz yüze iletişim kurma zorunluluğunun bulunmamasıdır (63).

Bunların yanı sıra siber zorbalığın altında yatan duygularla ilgili pek çok saptama yapılmıştır. Araştırmalara göre saldırganlık ve ilgi görme (64), düşmanca duygular ve psikotik belirtiler (65), ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar (55), öz-değer duygusuyla ilgili dışsal alanlar olan rekabet, onay alma ve akademik yeterlilik (63), intikam duygusu ve zevk alma (66), ilişkilerde karşılıklı bağımlı benlik durumunun düşük olması(53) gibi durumlar ve duygu durumlarında siber zorbalığın oluşma oranları daha fazladır.

Siber zorbalığın nedenlerinin sorulduğu bir araştırmaya göre, siber zorbalıkların %38'i siber zorbalığın eğlence amaçlı olduğunu, %25'i siber zorbalığın intikam alma amacı taşıdığını, %6'sı bireyin kendisini kötü hissetmesinin siber zorbalık yapmasına yol açtığını ve %31'i bu konuda herhangi bir fikrinin bulunmadığını belirtmiştir (63).

2.7. Siber Zorbalığın Mağdur Üzerine Etkileri

Siber zorbalığa uğrayan gençlerin birçoğu, teknolojik araçların ellerinden alınması korkusuyla, bu durumla dalga geçilmesi ve sosyal izolasyon yaşayacakları düşüncesiyle bu durumu aileleriyle paylaşmamaktadırlar. Dolayısıyla mağdur olma durumu devam etmekte ve bu mağdur üzerinde birçok olumsuz etkiye yol açmaktadır. Aynı şekilde siber zorbalık yapan kişide bu durumdan etkilenmektedir. Siber zorbalığa maruz kalmanın ruh sağlığı, aile içi ilişkiler ve akademik başarı üzerine etkileri olduğu bildirilmektedir (16).

Araştırmacılar siber zorbalık yaşayan kişilerde çeşitli psikolojik problemlerin görülebileceğini belirtmişlerdir. Siber mağduriyet yaşayanlarda depresyon, yalnızlık, sosyal ilişkilerin zayıflığı, düşük özsaygı, üzüntü, kızgınlık, korku, anksiyete gibi psikolojik belirtiler görüldüğü saptanmıştır (7, 49, 61, 67-70). Horzum ve Ayas (16) ise siber zorba ve mağdurların en çok yakındığı sorunun somatizasyon olduğunu belirlemiştir.

Siber zorbalık, siber mağdurların hayatını maksimum düzeyde olumsuz etkilerken, intiharlara bile neden olabilmektedir (71).Burgess-Proctor ve diğerleri (72) tarafından siber mağdur kızlar üzerinde yapılan araştırmada kızların %35'inin sinirlendiği, %30'unun üzülmediği ve %41'inin hayal kırıklığı yaşadığı bulunmuştur.

Siber zorbalığa uğrayan kişilerde psikolojik problemlerin dışında çok fazla devamsızlık yapma ve okulu bırakmayı düşünme (35, 73, 74), okula gitmekten korkma (68) akademik başarılarının düşmesi (67) ve okulu güvenilir bir yer olarak algılamama (75) gibi okul yaşantısıyla ilgisizliklerin görüldüğü belirtilmektedir.

Siber zorbalık, kurbanların akademik ve kişisel gelişimlerini olduğu kadar zorbaların gelişimini de olumsuz yönde etkilemektedir. Hinduja ve Patchin'e göre (76) kurbanlar, siber zorbalık sürecinde sosyal ilişkilerden izole olup yalnızlaşırken, zorbalılar ise kendileri gibi şiddete yönelimli akranlarıyla geniş bir arkadaşlık ağı kurmaktadır. Sahip oldukları bu ilişki ağı zorbalık yapan öğrencilerin suçla karışma, alkol ve madde bağımlılığı geliştirme ve akademik problemler yaşama riskini arttırmaktadır. Dahası, siber zorbalığın gözlemlendiği bir okulda, zorba öğrenciler ve kurbanları kadar diğer öğrenciler de bu süreçten etkilenmektedir. Çünkü zorbalılar kurbanlarını internet aracılığı ile tüm öğrencilerin gözü önünde istismar etmektedir.

Buna bağılı olarak diğer öğrenciler de gerek izleyerek gerekse kurbanla alay ederek siber zorbalığın bir parçası haline gelmektedir. Sonuç olarak siber zorbalık bir okuldaki tüm öğrencilerin kişilik gelişimi üzerinde olumsuz izler bırakmaktadır (77).

2.8. Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet İle İlgili Yapılan Yurtiçi ve Yurtdışı Çalışmalar

2.8.1. Siber zorbalık ve siber mağduriyetin yaygınlığı

Siber zorbalık, son yıllarda başta Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada olmak üzere, internet ve online teknolojileri yoğun olarak kullanan ülkelerde baş göstermiş ve hızla yayılan ciddi bir sorun olarak karşımıza çıkmıştır. Türkiye’de siber zorbalık 1980’lerde internet kullanımının başlamasıyla ortaya çıkmıştır ve bu zamandan beri artan bir şekilde devam etmektedir (78).

Ülkemizde araştırmacılar son yıllarda siber zorbalık ve mağduriyetin yaygınlığı hakkında birçok çalışma yapmışlardır. Ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık yapma ve mağdur olma durumlarına ilişkin yapılan bir araştırmada öğrencilerin yaklaşık %46’sının siber zorbalık davranışları sergilediği, %65’inin de siber zorbalık yaşadığı görülmüştür (79). Arıca ve diğeri (10), ortaokul öğrencilerinin %36’sının siber zorba, %6’sının siber mağdur, %24’ünün de siber zorba-mağdur olduklarını saptamıştır. Serin (80), ilköğretim öğrencilerinin %9’nun siber zorba, %12’sinin siber mağdur ve %5’nin ise hem siber zorba hem de siber mağdur olduklarını tespit etmiştir. Ayas ve Horzum (81) ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin yaklaşık %19’unun siber zorbalığa maruz kaldığını, %12’sinin siber zorbalık davranışları sergilediğini bulgulamıştır. Çelik ve arkadaşları (82) ise 119 ortaokul öğrencisi üzerinde yaptığı çalışmada katılımcıların %55,5’i hiçbir şekilde siber zorbalık yapmadıklarını ifade ederken, %25,2’si bir defa, %16’sı bir iki defa, %3,3’ü ise pek çok kez siber zorbalık yaptıklarını bulgulamıştır. Eroğlu ve arkadaşları (83) araştırmada siber zorba/mağdurların oranı %67.5, siber mağdurların oranı % 8.7 ve siber zorbaların oranı ise % 6.9 olarak görülmüştür.

Baştürk Akça ve arkadaşları (84) yaptığı çalışmanın sonucunda ise öğrencilerin %9.5 inin sadece siber mağdur, %7 sinin sadece siber zorba ve %7.5’unun da hem siber zorba hem de siber mağdur olduğu bulunmuştur. Peker (85) araştırmasında, öğrencilerin %17’sinin siber zorbalığa maruz kaldığını, %10.5’inin başkalarına siber

zorbalık yaptığını ve %35.2'sinin hem siber zorbalık yapıp hem mağduriyet yaşadığını ifade etmiştir. Peker (85) araştırmasında, öğrencilerin %17'sinin siber zorbalığa maruz kaldığını, %10.5'inin başkalarına siber zorbalık yaptığını ve %35.2'sinin hem siber zorbalık yapıp hem mağduriyet yaşadığını ifade etmiştir.

Yurt dışında yapılan araştırmalarda siber zorbalığın yaygın bir sorun olduğu ortaya çıkmıştır. Li (86) yaptığı araştırmada öğrencilerin yaklaşık %15'inin siber zorbalık yaptığını, %25'inin siber zorbalığa uğradığını bulmuştur. Raskauskasve Stolz (68) 13-17 yaşlarındaki öğrencilerin yaklaşık yarısının siber zorbalığa uğradığını ve her beş öğrenciden birinin de siber zorba olduğunu rapor etmişlerdir. Whittakerve Kowalski (87) son zamanlarda, Twitter ve benzeri gibi sosyal medya platformlarının kısmen artan popüleritesinin bir yansıması olarak, siber zorbalığa uğrama ile ilgili şikâyetlerin arttığını ifade etmişlerdir.

Mishna ve arkadaşları (88), Kanada'da 2186 ortaokul ve lise öğrencisi ile yaptıkları çalışmada, öğrencilerin yaklaşık yarısının (%49.5) siber mağdur, %33.7'sinin ise siber zorba olduğunu tespit etmişlerdir. Selkie ve arkadaşları(89), 10-19 yaşları arasındaki bireylerle gerçekleştirilen 139 yaygınlık araştırmasının meta analizi sonucunda; öğrencilerin siber zorbalık yapma oranlarının %1 ile %41 arasında; siber mağduriyet yaşama oranlarının %3 ile %72 arasında; hem siber zorba hem de siber mağdur olarak siber zorbalığa dâhil olma oranlarının ise %2.3 ile %16.7 arasında değiştiğini belirlemişlerdir.

2.8.2.Siber zorbalık ve siber mağduriyetin cinsiyet ile ilişkisi

Cinsiyetin siber zorbalıkla ilişkisi çok sayıda araştırmaya konu olan önemli bir faktördür. Siber zorbalık ve cinsiyet arasındaki ilişkinin incelendiği bazı araştırmalarda erkek öğrencilerin kızlara oranla daha fazla zorbalık yaptığı sonucuna ulaşılmıştır (12, 64, 80, 90-92). Bu durumun aksine, kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla daha fazla siber zorbalık yaptıkları sonucuna ulaşılan araştırmalarda bulunmaktadır (34, 93, 94). Bazı araştırmalarda ise erkek öğrencilerle kız öğrenciler arasında zorbalık davranışı sergileme açısından anlamlı fark olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (8, 28, 38, 54, 95-98).

Araştırmaya göre kız çocukları erkek çocuklarından daha fazla siber zorbalığa maruz kalmaktadır (99). Benzer bir bulgu Peker ve arkadaşları (85) tarafından

literatüre yansıtılmıştır. Lise öğrencileri üzerinde yapılan bu çalışmada kızların oğlanlara oranla empatik eğilimlerinin daha yüksek olduğu ve empatik eğilim arttıkça siber zorbalığın azaldığı, empatik eğilim azaldıkça da siber zorbalığın arttığı ortaya konmuştur (85).

Araştırmalar ayrıca göstermiştir ki, her ne kadar erkekler geleneksel zorbalık yapma eğiliminde olsalarda kızlar sosyal medya sitelerini erkeklerden daha sık kullandıkları için mağdur edecekleri kişinin daha büyük kitleler önünde utandırılmasını sağlamaya çalışmaktadırlar (76). Kızların hayatları boyunca siber zorbalık mağduru olmaları ihtimali de yine aynı şekilde erkeklerden %6 daha fazladır (76). Hinduja ve Patchin (76), kızların siber zorbalık olaylarına erkeklerden daha çok dâhil olmalarının nedenlerine de araştırmalarında yer vermiştir. Buna göre kızların daha sözel olmaları ve siber zorbalığın da genellikle metin tabanlı gerçekleşmesinin, kızların siber zorbalıklara daha çok dâhil olmasını kolaylaştırmaktadır.

2.8.3. Siber zorbalık ve siber mağduriyetin yaş ve sınıf düzeyi ile ilişkisi

Literatürde yaş ve siber zorbalık arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalarda farklı sonuçlar görülebilmektedir. Bazı araştırmacılar yaşın artışıyla birlikte öğrencilerin iletişim teknolojilerine daha rahat ulaşabildiklerini; bu teknolojik araçları ve interneti kullanma konusunda yeteneklerini daha fazla geliştirdiklerini; bu nedenle daha fazla siber zorbalık yaptıklarını düşünmektedirler (32, 42,70). Sanal zorbalığa maruz kalmada yaşa bağlı olarak anlamlı bir farklılık olmadığını rapor eden araştırmalar da bulunmaktadır (4, 36, 73). Bu bağlamda yapılan araştırmalarda yaşça daha küçük olan ergenlerin sanal zorbalık olayları karşısında daha savunmasız olmalarına sebep olarak; internet konusunda daha deneyimsiz olmaları, sanal zorbalıkla başa çıkma ve sanal ortamdan gelen tehditleri doğru bir biçimde değerlendirme becerilerinden yoksun olmaları gösterilmiştir (33, 62). Orta öğretim öğrencileri ile gerçekleştirdiği çalışmasında Türkoğlu (100) sanal zorbalık eğiliminin yaşa göre değişmediğini belirtmiştir. Alanyazında sanal zorbalığın yaşa göre değişmediğinden bahseden başka çalışmalar da mevcuttur (28, 96, 101).

Yiğit ve arkadaşları'nın (102) yaptığı çalışmada siber zorbalık, sınıf düzeylerine göre ele alınmış ve bu bağlamda yapılan analiz sonucunda siber zorbalık düzeyinin sınıf düzeyine göre farklılaştığı belirlenmiştir. Sınıf düzeyi arttıkça siber

zorbalık puanlarının anlamlı bir şekilde arttığı gözlemlenmiştir. Bu sonuçlara benzer olarak, Manap (103) yaptığı çalışmada ilköğretim öğrencilerinin siber zorbalık düzeylerinin sınıf düzeyine göre farklılık gösterdiğini belirtmiştir.

2.8.4. Siber zorbalık ve siber mağduriyetin anne baba eğitimi ve tutumu ile ilişkisi

Siber zorbalık ve mağduriyet oranlarının alan yazın taraması sonucu anne baba eğitim düzeyi ve anne baba denetimine göre farklılık gösterdiği bulgulanmıştır. Eroğlu ve arkadaşları (83) yaptıkları çalışmada annesi liseden daha düşük düzeyde eğitim almış katılımcıların, annesi lise veya daha yüksek eğitim düzeyine sahip katılımcılardan daha çok siber zorbalık yaptığı bulunmuştur. Akbaba ve Eroğlu (99) tarafından yapılmış araştırmada da bu araştırmayla tutarlı biçimde annenin eğitim düzeyinin düşmesinin siber zorbalığı arttırdığı belirlenmiştir. Bununla birlikte annenin eğitim düzeyi arttıkça siber zorbalığın arttığını bildiren araştırmalar (80, 104) da bulunmaktadır. Bu araştırmada annenin eğitim düzeyi düştükçe siber zorbalığın artmasının nedenleri olarak annenin çocuğuyla kurduğu iletişimin niteliğinin ve çocuğun internette yaptıklarına ilişkin farkındalığının, annenin eğitim düzeyi ile ilişkili olması gösterilmiştir. Diğer bir deyişle annenin eğitim düzeyi düştükçe çocuğuyla olan iletişimde katı ve baskıcı bir yaklaşım benimsemesi (105) ve çocuğun internet davranışlarına ilişkin farkındalığının azalması (106) çocuğun siber zorbalık davranışlarının artmasına yol açmıştır.

Anne-baba eğitim düzeyi lise ve üniversite olan ilköğretim öğrencilerinin anne-babalarını, ilkokul mezunu olanlardan daha az reddedici ve duygusal açıdan daha sıcak olarak algıladıkları bulunmuştur (105). Sarak (107) tarafından yapılan araştırmada da anne-baba eğitim düzeyinin düşmesinin lise öğrencilerinde siber zorbalık ve mağduriyeti arttırdığı belirlenmiştir. Bu bulguların tersine Serin (80) annesi master /doktora mezunu olanların annesi ilköğretim mezunu olanlardan, babası master /doktora mezunu olanların babası sadece okur-yazar olan ve babası ilköğretim mezunu olanlardan daha fazla siber zorbalık yaptığını bulmuştur.

2.8.5. Siber zorbalık ve siber mağduriyetin gelir durumu ile ilişkisi

Serin (80), araştırmasında sosyoekonomik düzeyi yüksek olan ailelerin çocuklarının, sosyoekonomik düzeyi düşük olan ailelerin çocuklarına göre daha fazla

siber zorbaca davranışlar sergilediklerini ortaya koymuştur. Aynı araştırmada, düşük sosyoekonomik çevredeki okullarda okuyan öğrencilerin, orta ve üst sosyoekonomik çevredeki okullarda okuyan öğrencilerden daha fazla siber mağduriyet yaşadıkları ortaya konmuştur.

Eroğlu ve arkadaşlarının (83) yaptığı çalışmada ailesinin aylık geliri 2000 TL'nin altında olan katılımcıların, üstünde olanlarla karşılaştırıldığında daha çok siber zorbalık yaptığı bulunmuştur. Bu bulgu ailenin aylık geliriyle siber zorbalık arasındaki ilişkiye aracılık edeceği düşünülen çeşitli değişkenlere yönelik yeni araştırmalara ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Örneğin bu değişkenlerden bir tanesinin bilinçli internet kullanımı olabileceği ifade edilmiştir. Diğer bir deyişle aylık geliri düşük olan ailelerde yetişen ergenlerin bilinçli internet kullanımına ilişkin farkındalıklarının daha düşük olması böyle bir sonuca yol açmıştır. (97). Öte taraftan bazı araştırmalar ailenin aylık geliri yükseldikçe siber zorbalığın arttığını (108, 109) ya da siber zorbalığın ailenin aylık geliriyle ilişkili olmadığını (63, 110) bildirmektedir.

Araştırmacılar (108, 109) ailenin aylık geliri yükseldikçe siber zorbalık yapma oranının artmasını, ailesi yüksek aylık gelire sahip olan bireylerin bilişim ve iletişim teknolojilerine erişme olanağının daha fazla olmasına bağlamaktadır. Bununla birlikte bilişim ve iletişim teknolojilerinin yaygınlaşması ve ucuzlaması nedeniyle artık ailesi düşük aylık gelire sahip bireylerin de bilişim ve iletişim teknolojilerine kolaylıkla ulaşabildiğini ileri süren araştırmacılar da bulunmaktadır. Bilişim ve iletişim teknolojilerine ailesinin aylık geliri düşük olan ergenlerin de kolaylıkla ulaşabildiğini ileri süren araştırmacılara göre ailenin aylık geliri siber zorbalık için bir risk faktörü olmaktan çıkmıştır.

2.8.6. Siber zorbalık ve siber mağduriyeti önleme ile ilgili yapılan çalışmalar

Türkiye'de yapılan çalışmaların sonuçları siber zorbalığı önleyici stratejilerin hala yeterli ölçüde olmadığını, önleyici faaliyetler almak konusunda eksik kaldığını göstermektedir (111). Ancak önleyici stratejiler adına yapılan birçok çalışma mevcuttur. Bu bağlamda gerçekleştirilen çalışmalar sonucunda, ailenin çocuğa öz saygı gibi öz değerler kazanmak konusunda teşvik edici davranışları kazandırmaya çalışmasını (112), insani değerler eğitiminin verilmesi (113), siber zorbalık

farkındalık eğitiminin hem anne-babalara hem öğrencilere sağlanması, anne-babaların ve öğrencilerin doğru internet kullanımı konusunda bilinçlendirilmesi gibi stratejilerin siber zorbalıkla mücadelede etkili olabileceği ortaya çıkarılmıştır (114).

Bunların dışında okulların geleneksel zorbalıkla olduğu gibi teknolojik zorbalığı da içeren genel politikaları olmalı, öğrenciler teknolojik zorbalık tanımını ve oluşumunu bilmelidir (49). Akranlar arası şakalaşma veya tartışmalarla zorbalık arasındaki farkların ayırılmasına önem verilmelidir. Teknolojik zorbalık gerçekleştiğinde ilgili tarafların, zorbalığa uğrayan yani hedef (kurban), zorba ve izleyicilerin, tanımları açıklanmalıdır. Özellikle izleyicilerin aktif olarak zorbalığın önlenmesi/durması için zorbalığa karşı sergileyecekleri tutum ve davranışlar anlatılmalıdır.

Yiğit ve arkadaşları (102) yaptığı çalışmada önde gelen bulgulardan birisi, öğrencilerin ailelerinden algıladıkları sosyal destek düzeyi arttıkça siber zorbalık seviyelerinin düşeceği yönündedir. Dolayısıyla öğrencilerdeki siber zorbalık davranışlarının azaltılmasında aile desteği algısı önem taşıdığından bu noktada ailelere bazı görev ve sorumluluklar düşmektedir. Örneğin, ailelerin kendi çocuklarına yönelik daha destekleyici bir şekilde davranabilmeleri için, okullardaki psikolojik danışman rehberliğinde sosyal destek eğitim programlarının düzenlenebileceği önerilmiştir (115). Ayrıca çocuklara öz-saygılarını ve dürtülerini kontrol etme, sosyal yaşamda kendini ifade etme gibi becerilerin kazandırmasının saldırganlığı ve zorba davranışları önlediği belirtilmektedir (99). Bu ifadeden hareketle, çocukların bu becerileri kazanabilmeleri konusunda ailelerin onlara ne şekilde yardım ve destek sağlayabileceklerine ilişkin eğitimlerin düzenlenmesi ve ailelerin çocuklara ve gençlere yasaklar koymak yerine çocuklarını bilinçlendirme yoluna gitmeleri, saldırganlığın bir türü olan siber zorbalık ile mücadele etme noktasında önem taşımaktadır (102, 106).

Buna ek olarak, öğrencilerin aileleri ile birlikte daha fazla anlamlı vakit geçirmeleri için gereken zaman ve fırsatların yaratılmasının hem öğrencilerin internette geçireceği sürenin azalması yönünde hem de aile desteği algıları üzerinde olumlu bir etkisi olacaktır (102). Ayrıca teknoloji ortamında büyüyen çocuklarımızın ve gençlerimizin özellikle internetin barındırdığı tehlikelerden koruyabilmek için aile filtresini kullanımının yaygınlaştırılması sağlanmalıdır (116).

Etik ile sanal zorbalık arasındaki negatif yöndeki ilişki düşünüldüğünde sanal zorbalığın azaltılması için etik ve daha özelden internet etiği eğitimlerinin örgün eğitim kapsamına alınması önerilebilir (117). Hançer ve Mişe'nin (1) araştırmasında öğretmen adayları siber zorbalık sonrası psikolojik problemler yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Bu nedenle okullarda öğrencilerin böyle bir durumla karşılaştıklarında ne yapmaları ve profesyonel olarak kimden destek almaları gerektiği konusunda önceden bilgilendirilmesi sorunların en aza indirilmesi veya giderilmesi konusunda önemli bir adım olacaktır. Bu sebeple okullarda görev yapmakta olan okul hemşirelerinin rutin olarak siber zorbalık ve mağduriyete dair eğitimler vermesi, okulda yapılan ruh sağlığı çalışmaları (madde bağımlılığı, yeme bozukluğu, dikkat bozukluğu, öğrenme bozukluğu, depresyon, anksiyete, antisosyal davranış ve saldırganlıkvs.) sonucunda sorun saptanan öğrencilerin, öğretmen ve ailesi arasında işbirliğini sağlaması ve ilgili durumda sağlık danışmanlığını yürütmesi gerekmektedir.

2.9. Saldirganlık

2.9.1. Saldirganlık tanımı ve siber zorbalıkla ilişkisi

Freud, doğduğunda tek bir kişilik yapısının, alt-benliğin (id) var olduğunu söyler. Alt-benlik, bencildir ve yalnızca kişisel istekleri tatmin etmeye çalışır. İnsanın sahip olduğu tüm içgüdüler alt-benlikte çalışır ve alt-benlikteki tüm süreçler bilinçdışı olarak gerçekleşir (118). Bilinçdışında yerleşmiş olan tüm içgüdülerin (açlık, cinsellik, kıskançlık, hırs, nefret, bununla birlikte sevgi ve güven) depolandığı bölüm alt-benliktir (119, 120). Bu bölüm, insanların en kaba, en korkunç, en ilkel, hayvanca ve dizginsiz dürtü ve arzularını içerir (121-123). Bilinçaltında depolanan dürtülerden ikisi, diğerlerine göre daha baskındır. Bunlar, cinsellik ve saldırganlıktır (120, 123, 124).

Saldirganlık insanoğlunun var olmasından beri olan bir kavram olmakla beraber literatürde farklı tanımlamaları mevcuttur. Saldirganlıkla ilgili alan yazında çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. Boxer ve Tisak'a (18) göre saldirganlık, diğer bir canlı ya da nesneye yönelik incitici ve rahatsız edici davranışlardır. Saldirgan terimi başkasına saldıran, yapısında saldırma özelliği olan (devlet, kimse, hayvan), agresif, mütecaviz olarak tanımlanırken; saldirganlık, bireyin kendi düşünce ve davranışlarını

dıştaki direnmelere karşı, zorla karşısındakine benimsetme çabası olarak tanımlanmaktadır (125).

İstedğini elde etmek amacıyla kaba güç kullanma durumu olan (126) saldırganlık, birine ya da bir nesneye zarar vermek amacıyla yapılan davranıştır. Bir davranışın saldırgan davranış olup olmadığını anlamak için davranışı sergileyen kişinin niyetini öğrenmek gerekir. Eğer amaç zarar vermekse saldırgan bir davranış olarak nitelendirilebilir ancak amaç zarar vermek değilse saldırgan bir davranış olmaz (127).

Saldırganlık, şiddet ve zorbalık birbiriyle ilişkilidir. Saldırganlık ve zorbalık şiddet içermekte ve zorbalık, saldırganlığın bir formu olarak değerlendirilmektedir (128). Gökler (129) zorbalığı saldırganlığın bir alt türü olarak tanımlamaktadır. Aslanve Tuğrul (130) zorbalığı saldırganlık (aggression) olarak tanımlarken, Çiviliada (131) zorba kavramını bir veya daha fazla kişi tarafından kasıtlı olarak düzenli bir şekilde yapılan davranışlar şeklinde ifade eder.

Zorbalık saldırganlığın bir türü olarak kabul edilmektedir ancak bir davranışın zorbalık olarak adlandırılabilmesi için kasıtlı zarar verme amacı taşıması, saldırganlık davranışı sergileyenin maruz kalandan fiziksel veya psikolojik olarak daha güçlü olması, sadece zorbanın başkalarının canını acıtma ve onlar üzerinde hâkimiyet kurma isteğinden kaynaklanması ve süreklilik özelliği taşıması gerekmektedir. Birbirine psikolojik, fiziksel veya zekâ seviyesi bakımından denk iki kişi arasında görülen saldırganlık davranışları zorbalık olarak adlandırılmaz. Süreklilik arz etmeyen saldırganca davranışların da zorbalık olarak düşünülemez ancak saldırganlık davranışının dozu çok şiddetliyse bu davranış sadece bir kere meydana gelmiş olsa dahi zorbalık olarak değerlendirilebilir (22).

Araştırmacılar tarafından öfke ve saldırganlık ile siber zorbaca davranışlar arasında da ilişki olduğu bulunmuştur. Siber zorbaca davranışlar gösterenlerin ve siber mağdurların, öfke ve saldırganlık düzeyi daha yüksek olduğu belirtilmiştir. (132, 133).

2.10. Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyette Hemşirelik Rollerini

Hemşirelik mesleğinde yaşanan değişimler ve gelişmeler günümüzde tartışılan bir konudur. Hemşirelik insan gereksinimlerinden doğan ve bireylere, ailelere ve topluma verilen bütüncül bir hizmettir. Toplumsal sorunlar nedeniyle sağlık bakım gereksinimleri ve sağlık politikaları sürekli değiştii için hemşireliğin işlev ve rolleri de değişmektedir. İşlev ve rollerin değişmesine karşın hemşirelik hizmetleri birey ve toplumun temel gereksinimlerine yanıt verme ilkesini sürekli olarak korumaktadır (134, 135).

Bununla beraber değişen ve gelişen teknolojiyle hemşirelik mesleği de kendi içinde gelişim göstermiştir. Birçok rolleri olan hemşirelik mesleği topuma ve bireye sadece bakım vermekle yükümlü değildir. Sağlığın korunması geliştirilmesi ve hastalıkların önlenmesinde bireylerin ve toplumun sağlığını tehdit eden faktörlerin farkında olma, bireyleri bu konuda farkına vardırma hemşireliğin en önemli koruyucu işlevidir. Bunu yaparken, hemşirelik süreci ve hemşirelik tanımlarını kullanır.

Hemşirelik hizmetlerinin odağı insandır. "Hemşirelik tanısı"da; birey ve grupların sağlığ durumlarına karşın insana özgü tepkileridir ve genelde sağlığ durumlarındaki varolan ya da potansiyel değişiklikleri tanımlar (136).

Siber zorbalığın da mağdurlar üzerinde birçok duygusal, psikoloji ve fiziksel etkileri mevcuttur. Bu etkilere müdahale edecek olan hemşirelik mesleğinin de tanılama aşamasında North American Nursing Diagnosis Association (NANDA) tarafından belirlenen hemşirelik tanımlarından faydalanması kaçınılmazdır. Bu bağlamda siber zorbalarda da siber zorbalık yaşayan mağdurlarda da yaşanabilecek durumlara tanı olarak koyulabilecek hemşirelik tanımlarından bazıları şöyledir:

SALDIRGANLIK RİSKİ (ŞİDDET POTANSİYELİ); Saldırganlık riski, NANDA tarafından "diğer insanlara ya da çevreye yönelik şiddet kullanan ya da bu riski taşıyan bireydeki durum" olarak tanımlanır (136, 137).

BİREYSEL BAŞETMEDE YETERSİZLİK; "Etkisiz bireysel baş etme" tanısı NANDA tarafından; çocuk ve ergenlerde olgunlaşmaya bağlı olarak fiziksel, psikolojik davranışsal, sosyal ve bilişsel kaynaklardaki yetersizliklere bağlı davranış

değişiklikleri ile sonuçlanan bir durum olarak tanımlanır (136, 137). Bireysel baş etmede yetersizlik tanısı henüz gerçek ve hayal kavramını tam olarak ayırt edemeyen çocuklarda sosyal medyada ve internette gördükleri şeyleri yapma cesareti verirken fail ya da kurban olduklarının farkına varamamaktadırlar. Kimi zaman bu yetersizlik kendini suç işleme potansiyeli olarak gösterirken kimi zamanda madde bağımlılığına kadar varan geniş bir yelpazede göstermektedir.

BESLENMEDE DEĞİŞİM; AŞIRI BESLENME POTANSİYELİ; Bu tanı, metabolik gereksinimlerinden fazla beslenme riski taşıyan bir bireydeki durumu tanımlar (136, 137). Siber zorbalık yapan öğrencilerin internet bağımlısı olduğunu gösteren çalışmalar literatürde mevcuttur. Bu bağımlılık çocukların günlük en az 2 saat olmakla beraber günün uzun saatlerini bilgisayar, cep telefonu ya da tablet bilgisayarların başında geçirmelerine neden olmaktadır. Bu bağlamda hem fazla beslenen hem de normal beslense dahi günlük hareket kapasitesini doldurmuyan çocuklarda bu tanı koyulabilmektedir.

BEDEN İMGESİNDE BOZULMA; Kendi bedenini algılayış şeklinde bozulma veya rahatsızlık yaşayan, ya da bu riski taşıyan bireyde ki durumdur (136, 137). Bu bağlamda sosyokültürel modele göre zayıf beden algısının kabul gördüğü toplumumuzda çocukların normalden fazla kilolu arkadaşlarına yönelik alay etme, utandırma, sözel şiddete maruz bırakma gibi davranışları yaparken bu davranışları internet ortamından da devam ettirmektedirler. Böyle bir şiddete maruz kalan mağdurlarda ise yememe, zayıf olmak için kendi vücutlarına uygun olmayan spor alışkanlıkları kazanmakta ve bedenlerinde bozulmalara yol açabilmektedirler.

ANKSİYETE; Anksiyete, kişinin değer sistemi ya da güvenlik örüntüsüne bir tehditten dolayı yaşanan belirsiz bir endişe ve huzursuzluk duygusudur (136, 137). Siber zorbalık mağduru kişilerde zorbalığa maruz kalma olayının türlerine göre değişen şiddetlerde anksiyete yaşamaktadırlar.

SOSYAL İZOLASYON & SOSYAL ETKİLEŞİMDE BOZULMA; Sosyal izolasyon, bireyin sosyalleşmesine yardım edecek ve destek sağlayacak grup ve bireysel ilişkilerde azalma olarak tanımlanır. Sosyal etkileşimde bozulma ise, bireyin sosyal ilişkilerinde olumsuzluk, doyumsuzluk ve yetersizlik algılaması ya da algılama riskinin olması durumudur (136, 137). Siber zorbalığa maruz kalanlarda

sosyal ortamlardan geri çekilme, arkadaşlarıyla konuşmama, iletişimi reddetme gibi davranışlar gözlemlenmektedir.

YALNIZLIK RİSKİ; Bireyin, başkaları ile ilişki kurma isteği ya da gereksinimi ile ilgili bir rahatsızlık yaşama riski bulunan bireydeki durumdur (136, 137).

İLETİŞİMDE BOZULMA: SÖZEL İLETİŞİMDE BOZULMA; Diğer insanlarla düşünce, görüş alışverişinde bulunmada, isteklerini, eğilimlerini, emellerini, algılamalarını ve gereksinimlerini iletmede güçlük yaşayan ya da bu riski taşıyan bir bireydeki durumdur (136, 137).

AİLE SÜRECİNDE DEĞİŞİM; Normalde destekleyici ve iyi ilişkiler içinde olan aile bireylerinin, bir stresör karşısında, bu olumlu ilişkilerinin bozulması ya da bozulma riski taşıması durumudur (136, 137).

UYKU DÜZENİNDE BOZULMA; Uyku zamanının nitelik ve niceliğinin bozulması nedeniyle rahatsızlığa yol açan ya da yaşam biçimini engelleyen ya da olumsuz etkileyen bir değişim olan ya da bu riski taşıyan bireyde yaşanan durumu ifade eder (136, 137).

BÜYÜME VE GELİŞMEDE DEĞİŞİKLİK; Bireyin, ait olduğu yaş grubunun fiziksel, motor, bilişsel ve sosyal gelişimsel görevlerini yerine getirmede bir yetersizliği olması ya da bu riski taşıması durumunu ifade eder (136, 137).Daha önce bahsedilen başlıklar birlikte incelendiğinde; bilgisayar, internet, TV, video oyunları gibi medya öğeleri çocuğun fiziksel hareketlerini kısıtlamak, pasifleştirmek, beslenme alışkanlıklarını değiştirmek, aile arkadaş ilişkileri gibi sosyal etkileşimlerden uzaklaştırmak, göz sağlığını olumsuz etkilemek doğrultusunda, fiziksel, psikolojik ve sosyal büyüme ve gelişmesini olumsuz yönde etkileyebilmektedir (138).

UMUTSUZLUK; Bireyin, problemleri çözmek ya da istediği amaçlara ulaşmak için hiçbir alternatifin ya da kişisel tercihin olmadığını düşünen, amaçlar oluşturmak için enerjisini kendi kendine harekete geçiremeyen bir bireydeki subjektif bir duygusal durumdur (136, 137). Mağdurların başına gelen zorbalık olaylarını

kendi içlerinde çözememeleri var olan durumun her daim süreceğine dair umutsuzluk yaşamalarına neden olabilir.

KENDİNE ZARAR VERME RİSKİ: İNTİHAR ETME RİSKİ; Kendine yönelik zarar verme riski bulunan bir bireydeki durumdur. Bu durum, kendini suiistimal etme, kendini sakat etme, intihar girişimi eylemlerinin bir ya da birkaçını içerebilir. "İntihar etme riski", kendini öldürme riski taşıyan bir bireydeki durumu tanımlar (136, 137). Zorbalığa maruz kalan bireyler birçok psikolojik sıkıntı yaşarken bu durumun kişinin intiharına kadar vardığını gösteren çalışmalar literatürde mevcuttur.

Zorbalık, öğrencilerin fiziksel ve psikososyal sağlığını etkilediğinden tüm sağlık profesyonellerinin ilgilenmesi gereken bir konudur. Okulda diğer çalışanlara göre okul hemşireleri ile öğrenciler arasında daha yakın bir ilişki vardır. Bu durumun doğal sonucu olarak okulda görülen zorbalık olaylarında, olayın çözüme en yakın kişi okul hemşiresidir. Okul hemşiresinin olayın çözüme en yakın kişi görülme nedeni olarak disiplin kurulunda görev almaması da gösterilmektedir. Okul hemşireleri yalnız zorbalığın açık formlarını tanımlamaz aynı zamanda gizli, görünmeyen ilişkisel zorbalık gibi türlerini de saptayabilirler. Öğrenciler zorbalık olayı ile karşılaştıklarında (zorba ya da kurban) ilk başvuracakları yetişkin okul hemşireleri olduğundan okul hemşirelerine zorbalığın erken tanınmasında ve olumsuz sonuçlarının tedavisinde önemli görevler düşmektedir. Bu nedenle hemşirelik, zorbalık olaylarının oluşmasını önler ve oluşma sürecinde bakımın koordinasyonunu sağlar, zorbalığın kurban ve zorba üzerindeki etkilerini değerlendirir, bakımını planlar ve koordine eder (139).

3.GEREÇ VE YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Amacı ve Tipi

Bu araştırma, ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeylerini incelemeyi amaçlayan; betimleyici bir araştırmadır.

3.2. Araştırma Soruları

Öğrencilerin tanımlayıcı özellikleri ve internet kullanma durumları (özellikleri) ile siber zorbalık ve siber mağduriyet puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

Ebeveynlerin tanımlayıcı özelliklerine göre siber zorbalık ve siber mağduriyet puanları arasında bir fark var mıdır?

Öğrencilerin siber zorbalık ve siber mağduriyet puanları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

3.3. Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Zamanı

Bu araştırma betimsel bir araştırma olup, ilişkisel tarama yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. 2017-2018 Eğitim-Öğretim yılında, Zonguldak İl merkezinde bulunan ve İbrahim Fikri Anıl Ortaokulu, Gazi Mustafa Kemal Ortaokulu, Gazi Ortaokulu'nun 6 ve 7. sınıflarda bulunan öğrencilere uygulanmıştır.

3.4 Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Zonguldak İl merkezinde bulunan 12 ortaokuldan İbrahim Fikri Anıl Ortaokulu, Gazi Mustafa Kemal Ortaokulu, Gazi Ortaokulu seçilerek bu okullarda bulunan 6 ve 7. sınıflarında öğrenim gören 1400 öğrenci arasından rastgele yöntemle seçilerek veriler toplandı. Araştırmada 930 öğrenciye ulaşıp anketleri eksiksiz dolduran 872 öğrenci çalışmaya dahil edildi.

3.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışmaya 8. sınıf öğrencileri sınavlarının yoğunlukları nedeniyle idarecilerin de görüşü alınarak dahil edilmemiştir.

3.6. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada verileri toplamak için 13 maddelik kişisel bilgi formu, 24 maddelik Siber Mağduriyet Ölçeği ve 24 maddelik Siber Zorbalık Ölçeği kullanıldı.

3.6.1. Kişisel Bilgi Formu

Bu formda, araştırmaya katılan ortaokul öğrencilerinin demografik bilgilerini toplamak amacıyla, araştırmacı tarafından hazırlanan ve öğrencilerin cinsiyet, yaş, gelir durumu, anne-babanın birliktelik durumu, anne-babanın eğitim durumu, herhangi bir sosyal medya sitesine üyeliğin olması, sosyal medya sitelerini kullanma sıklığı, internete daha çok bağlanılan yer, ebeveynlerinin diğer insanlara nasıl davranılması gerektiği ile ilgili konuşması, sosyal medya sitelerindeki üyeliklerinin gerçek veya takma adla mı olduğu ve interneti daha çok hangi amaçla kullandıklarının sorulduğu toplam 13 soru mevcuttur.

3.6.2 Siber Zorbalık Ölçeği

Bu çalışmada, çalışmanın amacı doğrultusunda, Arıca, Kınay ve Tanrıku (14) tarafından geliştirilmiş olan Siber Zorbalık Ölçeği (SZÖ) kullanılmıştır. Ölçek, 24 maddeden oluşmakta olup dördü (Hiçbir Zaman, Bazen, Çoğu Zaman, Her Zaman) skala üzerinden yanıtlanmaktadır. “Hiçbir Zaman” bir puan olarak, “Her Zaman” yanıtı ise dört puan olarak değerlendirilmektedir. Böylece ölçekten alınabilecek en düşük puan 24, en yüksek puan ise 96 olmaktadır. Ölçeğin tamamı için hesaplanan Cronbach alfa katsayısı .95 olarak; test-tekrar test güvenilirlik çalışması ise .70 (n=103) olarak bulunmuştur. Ölçeğin yapı geçerliliği açımlayıcı faktör analizi ile incelenmiş olup, ölçeğin tek faktörlü bir yapı sergilediği görülmüştür. Kaiser-Meyer-Olkin örneklem uygunluğu değeri .939 ve BartlettSphericity Testi Ki-Kare değeri 9197.54 ($p<.05$) olarak bulunmuştur. Bu tek faktör toplam varyansın %50,58’ini açıklamaktadır. Aynı zamanda çizgi grafiğindeki kırılma noktası incelendiğinde de ölçeğin tek faktörlü bir yapıyı temsil ettiği görülmektedir. Tek faktör altındaki maddelerin faktör yükleri .49 ile .80 arasında değişmektedir. Bu yük değerlerinin tek faktör için oldukça iyi değerler olduğu kabul edilmiştir. Puanların yükselmesi siber zorbalığın yüksekliğine işaret etmektedir. Bu çalışmadaki Cronbach's Alpha değeri 0.938 bulunmuştur.

3.6.3. Siber Mağduriyet Ölçeği

Arıcak, Tanrıku ve Kınay (14) tarafından geliştirilen ölçeğin yapı geçerliliği açımlayıcı faktör analizi ile incelenmiş olup, ölçeğin tek faktörlü bir yapı sergilediği görülmüştür. Kaiser-Meyer-Olkin örneklem uygunluğu değeri 0.882 ve BartlettSphericity Testi Ki-Kare değeri 4374.93 ($p<.05$) olarak bulunmuştur. Aynı zamanda çizgi grafiğindeki (screeplot) kırılma noktası incelendiğinde de ölçeğin tek faktörlü bir yapıyı temsil ettiği görülmektedir. Bu tek faktör toplam varyansın %30.17'sini açıklamaktadır. Tek faktör altındaki maddelerin faktör yükleri 0.43 ile .67 arasındadır. Bu yük değerlerinin tek faktör için oldukça iyi değerler olduğu kabul edilmiştir. Ölçeğin tamamı için Cronbach alfa katsayısı 0.89 olarak, test-tekrar test güvenilirlik katsayısı ise .75 ($n=96$) olarak bulunmuştur. Ölçek, 24 maddeden oluşmakta olup ikili (Hayır, Evet) skala üzerinden yanıtlanmaktadır. “Hayır” bir puan olarak, “Evet” yanıtı ise iki puan olarak değerlendirilmektedir. Böylece ölçekten alınabilecek en düşük puan 24, en yüksek puan ise 48 olmaktadır. Puanların yükselmesi siber mağdur olma durumunun yüksekliğine işaret etmektedir. Bu çalışmadaki Cronbach's Alpha değeri 0.847 bulunmuştur.

3.7. Araştırmanın Uygulanması

3.7.1. Uygulama aşaması

Siber Zorbalık Ölçeği ve Siber Mağduriyet Ölçeği ile Kişisel Bilgi Formu Zonguldak il merkezinde bulunan 3 ortaokuldan uygun örnekleme yöntemiyle seçilen 930 öğrenciye uygulanmıştır. Uygulama sürecinde, öncelikle sözü edilen ölçeklerin öğrencilere uygulanabilmesi için Zonguldak Bülent Ecevit ÜniversitesiSağlık Bilimleri Enstitüsü'nden alınan üst yazı ile (Ek-IV) Zonguldak İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne başvurulmuş, gerekli izin (Ek-V) alındıktan sonra uygulama yapılacak okullardaki idareciler ile görüşülerek uygulama saatleri için randevu alınmıştır. Randevu alınan saatte okulda olan araştırmacı gönüllülük esasına göre bir ders saati içerisinde öğrencilere ölçekleri uygulamıştır. Verilerin toplanması sırasında araştırmacı hazır bulunmuş, öğrencilerin soruları araştırmacı tarafından anında yanıtlanmıştır. Aynı zamanda ölçekleri literatüre kazandıran yazarlardan ölçekleri (Ek-II ve Ek-III) kullanma izinleri de (Ek- VI) alınmıştır.

3.7.2. Araştırmanın uygulama şeması

Bülent Ecevit Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurul İzininin Alınması

Ölçekleri Literatüre Kazandıran Yazarlardan Ölçekleri Kullanma İzinlerinin Alınması

Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü'nden alınan üst yazı ile Başvurulan Zonguldak İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden Ölçekleri Uygulama İzininin Alınması

Uygulama Yapılacak Okullardaki İdareciler İle Görüşülerek Uygulama Saatleri İçin Randevu Alınması

Randevu Alınan Saatte Okulda Olan Araştırmacının Gönüllülük Esasına Göre Bir Ders Saati İçerisinde Öğrencilere Ölçekleri Uygulaması

3.8. Verilerin Analizi

Anketlerden elde edilen veriler kodlanarak bilgisayar ortamına kaydedilmiştir. Veriler SPSS 22 programı aracılığıyla değerlendirilmiştir. Yapılan veri değerlendirmeleri sonucunda Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet ortalamaları bulunmuştur. Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet ölçekleri dereceli ve kategorik olduğu için ortalama puanları (z puan) hesaplanarak standart hale getirildi. Standart puanlara cinsiyet ve bölüm bağımsız değişkenleri açısından anlamlı farklılık olup olmadığını belirlemek için ANOVA testi düşünüldü. Ancak yapılan dağılım testlerinde Kolmogorov-Smirnov normallik testi sonucunda dağılımın normal olmadığı bulunmuştur. Dolayısıyla tekrar Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet z puanlarına ayrı ayrı tekrar normallik testi yapıldı. Tekrar yapılan test sonucunda normal dağılmadığı görüldü. ($p < 0,5$) Bu sonuç neticesinde Nanparametrics testler

yapılmasına karar verildi. İkili değişkenler için Mann-Whitney U testi yapıldı. İki den fazla bağımsız değişkenler için Kruskal-Wallis testi yapıldı. Kruskal-Wallis testi sonunda hangi değişkenlerin arasında anlamlı farklılık olup olmadığını belirlemek için Mann-Whitney U testi yapıldı. Ayrıca Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet ölçeklerinin güvenilirliği çalışıldı. Çıkan sonuçlar yorumlandı.

4.BULGULAR

Araştırmada elde edilen bulgular iki başlık halinde incelenmektedir:

Öğrencilerin Siber Zorbalık/ Siber Mağduriyet Davranışlarına ve Demografik Özelliklerine İlişkin Betimsel Bulgular

Öğrencilerin Siber Zorbalık/ Siber Mağduriyet Davranışlarına İlişkin Çıkarımsal Bulgular

Bu bölümde öğrencilere kişisel bilgi formunda yer alan sorulara ait betimsel bulgular ile siber zorbalık davranışlarını yapma ve siber zorbalık davranışlarına maruz kalma ve diğer değişkenlere ilişkin bulgular, araştırmanın alt problemleri doğrultusunda verilmiştir.

4.1.Öğrencilerin Siber Zorbalık/ Siber Mağduriyet Davranışlarına ve Demografik Özelliklerine İlişkin Betimsel Bulgular

Tablo 1: Çocukların Demografik Özelliklerine İlişkin Dağılımları

<i>Değişken adı</i>		n	%
Cinsiyet	Kız	452	51.8
	Erkek	420	48.2
Yaş	8-9	2	0.2
	10-11	115	13.2
	12-13	593	68.0
	14 ve üzeri	162	18.6
Algılanan Gelir Durumu	Düşük	27	3.1
	Orta	740	84.9
	Yüksek	105	12.0
Anne Baba Beraberlik Durumu	Birlikte	788	90.4
	Ayrı	84	9.6
Annenin Eğitim Durumu	İlkokul	190	21.8
	ortaokul	178	20.4
	lise	320	36.7
	önlisans ve üniversite	184	21.1
Babanın Eğitim Durumu	ilkokul	100	11.5
	ortaokul	202	23.2
	lise	339	38.9
	önlisans ve üniversite	231	26.5
Sosyal Medya Sitelerine Üyelik	evet	695	79.7
	hayır	177	20.3

Tablo 1' in devamı.

İnternet Kullanım Sıklığı	her gün bir kereden fazla	337	38.6
	her gün bir kere	237	27.2
	haftada bir kereden fazla	98	11.2
	haftada bir kere	83	9.5
	ayda bir kereden fazla	17	1.9
	ayda bir kere	99	11.4
İnternete Girilen Yer	ev	824	94.5
	okul	19	2.2
	arkadaş evi	17	1.9
	internet kafe	12	1.4
Ebeveynlerin Çocuklarını Bilgilendirme Durumu	evet	676	77.5
	hayır	196	22.5
Ebeveynlerin Çocuklarını Kontrol Etme Sıklığı Durumu	sık sık	301	34.5
	bazen	469	53.8
	hiçbir zaman	102	11.7
Çocukların Gerçek ad / Takma Ad Kullanma Durumları	gerçek ad	644	73.9
	takma ad	203	23.3
	üyeliğim yok	25	2.9
Çocukların İnterneti Kullanma Amaçları	Oyun		
	evet	584	67.0
	hayır	288	33.0
	Sosyal sitelerde insanlarla tanışmak		
	evet	141	16.2
	hayır	731	83.8
	Araştırma ve ödev		
	evet	670	76.8
	hayır	202	23.2
	Yeni birşeyler öğrenmek için sörf		
	evet	310	35.6
	hayır	562	64.4
Okul arkadaşlarıyla iletişime geçmek			
evet	557	63.9	
hayır	315	36.1	
Diğer			
evet	225	25.8	
hayır	647	74.2	

Çalışmaya katılan öğrencilerin %51.8'i kız, %48.2 erkek'dir. Öğrencilerin yaş dağılımlarına bakılacak olursa; 8-9 yaş aralığında bulunan ortaöğretim öğrencileri %0.2'lik bir dilimi oluşturmaktadır. 10-11 yaş aralığında bulunan öğrenciler 13.2'lik dilimi oluşturmaktadır. 12-13 yaş aralığında bulunan öğrenciler ise %68 oran ile

çalışmanın en ağırlıklı bölümünü oluşturmaktadır. Son olarak 14 ve üzeri yaş grubunda bulunan öğrenciler ise çalışmanın %18.6'sını oluşturmaktadır.

Öğrencilerin algıladıkları gelir durumunda ailelerin %84.9'u orta sınıf gelir durumuna, %12' si ise yüksek sınıf gelir durumuna ait oldukları görülmektedir. Ortaöğretim seviyesindeki çocukların anne baba beraberlik durumlarına bakıldığında, ailelerin %90.4'ü anne-baba beraber yaşamaktadır. %9.6'lık küçük bir pay ise ayrılmış aileleri temsil etmektedir. Çalışmada annelerin %36,7'si babaların ise %38.9'unun eğitim durumu "Lise" olarak görülmektedir.

Ortaöğretim öğrencilerinin sosyal medya kullanım oranları yukarıdaki tabloda görülmektedir. Görüldüğü üzere yapılan çalışmadaki öğrencilerin %79.72'si sosyal medya kullanıcısı olduklarını belirtmişlerdir. Sosyal medya kullanım sıklığı genel olarak bakıldığında "Her gün bir kere ve Her gün bir kereden fazla" olarak yoğunlaşmıştır. Ve bu kısım genel kitlenin %65.8 'ini oluşturmaktadır. Öğrencilere internete girdikleri yer hakkında sorulan soruda alınan cevaba göre %94.5 oranında "Ev" de internet kullandıkları görülmektedir.

Ebeveynlerin çocuklarını kontrol amaçlı, çocuklarına internetteki diğer insanlara nasıl davrandıkları konusunda %77.5 ebeveynin konuştuğu gözlenmektedir. Fakat az bir dilime sahip olsa da 192 ebeveynin bu konuda bir uyarıda bulunmamış olarak nitelendirilmiştir.

Ebeveynlerin %77.5'unun çocuklarının internetteki diğer insanlara nasıl davranması gerektiğini anlattığı sonucuna dayanarak, ebeveynlerin %34.5'unun çocuklarının ne yaptığını sık sık kontrol ettiğine ulaşılmıştır. Kontrollerini yapan aileler %53.8 oranında genellikle "bazen" kontrol yaptıkları gözlemlenmiştir.

Sosyal medya kullanırken öğrencilerin %73.9'u gerçek adları ile hesaplarını açmaktadır. Takma ad kullananlar %23.3'ü oluşturmaktadır. Öğrencilerin interneti kullanmalarındaki neden olarak "Araştırma ve Ödev" %76.8 oran ile ilk sırada gösterilebilir. Ardından bu amacı%67 oranında "Oyun" takip etmektedir. Öğrencilerin %63.9'u da "Okul Arkadaşları ile İletişime Geçmek" amaçlı interneti kullandıklarını belirterek bu amacın da üçüncü sırada kullanım olduğunu ifade etmişlerdir. Bu çalışmaya göre ortaöğretim öğrencileri genel olarak interneti "Sosyal Medyada yeni insanlarla tanışmak" amacıyla %83.8 oranında kullanmıyor. Fakat

kullanan kesim %16.2'lik bir dilimi oluşturuyor. Tüm bunların dışında interneti kullanma amacı diğeri seçenler ise %25.8'lik dilimi oluşturmaktadır.

4.2.Öğrencilerin Siber Zorbalık/ Siber Mağduriyet Davranışlarına İlişkin Çıkarımsal Bulgular

Bulguların bu bölümünde siber zorbalık ve siber mağduriyete ilişkin çıkarımsal istatistiklere yer verilmiştir.

Tablo 2: Öğrencilerin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Puanlarının Dağılımı

		n	SZO Ortalama	SZO Ortalama	
Cinsiyet	Erkek	452	25.5±5.54	46.3±3.37	
	Kız				
Yaş	8-9	2	63±43.84	44±0	
	10-11	115	25.1±3.62	46.86±2.33	
	12-13	593	25.9±5.38	46.04±3.57	
	14+	162	26.33±5.20	45.76±3.36	
Algılanan Gelir Durumu	Düşük	27	31.89±17.9	45.11±4.11	
	Orta	740	25.62±4.48	46.25±3.27	
	Yüksek	105	26.85±5.77	45.25±3.94	
Anne Baba Beraberlik Durumu	Birlikte	788	25.93±5.33	46.13±3.39	
	Ayrı	84	26.26±8.06	45.4±3.52	
Anne Eğitim Durumu	İlkokul	190	26.18±6.51	46.42±3.04	
	Ortaokul	178	25.60±5.29	46.41±3.69	
	Lise	320	25.59±4.22	46.05±3.18	
	Önlisans ve Üniversite	184	26.73±6.99	45.53±3.77	
Baba Eğitim Durumu	İlkokul	100	25.95±6.56	46.58±2.69	
	Ortaokul	202	25.96±5.47	46.25±3.46	
	Lise	339	25.80±4.93	45.89±3.47	
	Önlisans ve Üniversite	231	26.21±6.33	46.04±3.52	
Sosyal Medya Sitelerine Üyelik	Evet	695	26.18±6.01	45.88±3.56	
	Hayır	177	25.1±3.76	46.9±2.55	
Sosyal Medya Kullanım Sıklığı	Her gün bir kereden fazla	337	26.84±5.98	45.3±4.06	
	Her gün bir kere	237	25.67±6.48	46.3±3.07	
	Haftada bir kereden fazla	99	25.23±3.12	46.6±2.39	
	Haftada bir kere	83	25.15±4.66	46.9±2.86	
	Ayda bir kereden fazla	17	24.7±1.45	46.5±3.33	
	Ayda bir kere	99	25.3±5.18	47.1±2.3	
İnternete Girilen Yer	Ev	824	25.92±5.54	46.17±3.27	
	Okul	19	24.95±2.12	45.42±5.47	
	Arkadaş Evi	17	28.76±11.13	45.18±4.85	
	İnternet Kafe	12	26.42±4.76	43.42±6.43	
Ebeveynlerin Çocuklarını Bilinçlendirme Durumu	Evet	676	25.54±4.25	46.19±3.40	
	Hayır	196	27.38±8.79	45.77±3.4	
Ebeveynlerin Çocuklarını Kontrol Etme Sıklığı	Sık sık	301	25.67±6.13	46.7±2.83	
	Bazen	469	25.7±4.69	46±3.4	
	Hiçbir zaman	102	27.9±7.56	44.9±4.38	
Çocukların Gerçek Ad ve Takma Ad Kullanma Durumları	Gerçek ad	644	25.82±5.68	46.23±3.32	
	Takma ad	203	26.53±5.66	45.42±3.73	
Çocukların İnterneti Kullanma Amaçları	Oyun	Evet	584	26.44±6.5	45.99±3.51
		Hayır	288	25±3.07	46.3±3.18
	Sosyal sitelerde yeni insanlarla tanışmak	Evet	141	28.05±6.88	44.02±4.93
		Hayır	731	25.56±5.28	46.5±2.86
	Araştırma ve ödev	Evet	670	25.54±5.03	46.26±3.29
		Hayır	202	27.37±7.17	45.53±3.7
	Yeni bir şeyler öğrenmek için sörf yapmak	Evet	310	26.32±6.32	45.8±3.66
		Hayır	562	25.76±5.23	46.25±3.25
	Okul arkadaşlarıyla iletişime geçmek	Evet	557	25.87±4.94	45.87±3.42
		Hayır	315	26.13±6.73	46.49±3.33
	Diğer	Evet	225	26.67±5.63	44.97±4.3
		Hayır	647	25.72±5.64	46.49±2.93

Genel olarak demografi değerlerine göre siber zorbalık ve mağduriyet ölçek puanlarını incelediğimizde; cinsiyete göre siber zorbalık puan ortalaması en yüksek erkeklerde iken (26.5 ± 5.72), siber mağduriyet puan ortalaması en yüksek kızlarda bulunmuştur (46.3 ± 3.37).

Yaşı göre baktığımızda ise siber zorbalık puan ortalaması en yüksek 14 yaşı ve üzeri grupta iken (26.33 ± 5.20), siber mağduriyette puan ortalaması en yüksek 10-11 yaşı grubunda bulunmuştur (46.86 ± 2.33).

Algılanan gelir durumuna gresiber zorbalık puan ortalaması en yüksek düşük gelirli ailelere aitken (31.89 ± 17.9), siber mağduriyete göre puan ortalaması en yüksek orta gelirli ailelere aittir (46.25 ± 3.27).

Anne baba beraberlik durumunun siber zorbalık puan ortalamasında arı olanların ortalaması en yüksek (26.26 ± 8.06) iken, siber mağduriyete göre ise anne babası birlikte olanların puan ortalaması (46.13 ± 3.39) daha yüksektir.

Anne eğitim durumuna göre siber zorbalık puan ortalaması en yüksek nlisans ve üstü olanlarda (26.73 ± 6.99) iken, siber mağduriyete göre puan ortalaması en yüksek ilkokul mezunu annelere aittir (46.42 ± 3.04).

Baba eğitim durumunun siber zorbalık puan ortalaması en yüksek ortaokul (25.96 ± 5.47) iken, siber mağduriyete göre puan ortalaması ilkokul mezunu olanların en yüksektir (46.58 ± 2.69).

Sosyal medya sitelerine üyelik siber zorbalık puan ortalamasında en yüksek puan olarak öğrencilerin verdiği “evet” yanıtı iken (26.18 ± 6.01), siber mağduriyet puan ortalamasında en yüksek puanı da yine “evet” yanıtı almıştır (46.9 ± 2.55).

Sosyal medya kullanım sıklığına göre siber zorbalık puan ortalaması en yüksek haftada bir kereden fazla yanıtı iken (26.84 ± 5.94), siber mağduriyet puan ortalaması en yüksek ayda bir kere girenlerde görülmüştür (47.1 ± 2.3).

İnternete girilen yere göre siber zorbalık puan ortalaması en yüksek arkadaşı evi şikkını iştretleyenlerken (28.76 ± 11.13), siber mağduriyete göre puan ortalaması en yüksek “ev” şikkıdır (46.17 ± 3.27).

Ebeveynlerin çocuklarını bilinçlendirme durumlarına göre siber zorbalık puan ortalaması en yüksek “hayır” iken (27.38±8.79), siber mağduriyet puan ortalaması en yüksek “evet” (46.19±3.40) dır.

Ebeveynlerin çocuklarını kontrol etme sıklıklarına (denetim) göre siber zorbalık puan ortalaması en yüksek “hiçbir zaman” şıkkı iken (27.9±7.56), siber mağduriyet puan ortalaması en yüksek “sık sık” şıkkıdır (46.7±2.83).

Çocukların gerçek ad takma ad kullanma durumları incelendiğinde siber zorbalık puan ortalaması en yüksek takma ad kullananlarda iken (26.53±5.66), siber mağduriyet puan ortalaması en yüksek gerçek adını kullananlardadır (46.23±3.32).

Çocukların interneti kullanma amaçlarına baktığımızda internet kullanım amacı Sosyal sitelerde yeni insanlarla tanışmak olanların siber zorbalık ölçek puanı daha yüksekken (28.05±6.88), siber mağduriyet ölçek puanı ise araştırma ve ödev için interneti kullananlarda daha yüksek bulunmuştur (46.26±3.29).

Ayrıca internet saldırganlığı ile alakalı olan SMO’da ki maddelerden “İnternette beni tehdit ettiler.” maddesinin ortalaması 44.1, “İnternette bana hoşlanmayacağım mesajlar gönderdiler.” maddesinin ortalaması 44.2, “İnternette bana hakaret eden mesajlar gönderdiler.” maddesinin ortalaması 44.2, “Cep telefonundan bana tehdit eden mesajlar gönderdiler.” maddesinin ortalaması 44.1, “Cep telefonundan bana hakaret eden mesajlar gönderdiler.” maddesinin ortalaması 44.1 olarak bulunmuştur.

Tablo 3. Öğrencilerin Sosyodemografik Özelliklerinin Siber Zorbalık Puanlarına Etkisi

	t	x ²	p
Cinsiyet*	78798	-	<.001
Yaş**	-	17.9	<.001
Algılanan Gelir Durumu**	-	9.9	0.007
Anne Baba Beraberlik Durumu*	32465	-	0.737
Anne Eğitim Durumu**	-	11.2	0.011
Baba Eğitim Durumu**	-	4.21	0.24
Sosyal Medya Sitelerine Üyelik*	48193	-	<.001
Sosyal Medya Kullanım Sıklığı**	-	51.7	<.001
İnternete Girilen Yer**	-	1.08	0.781
Ebeveynlerin Çocuklarını Bilinçlendirme Durumu*	60307	-	0.026
Ebeveynlerin Çocuklarını Kontrol Etme Sıklığı**	-	19.2	<.001
Çocukların Gerçek Ad ve Takma Ad Kullanma Durumları*	57914	-	0.004

Tablo 3' ün devamı.

Çocukların İnterneti Kullanma Amaçları	Oyun*	72635	-	<.001
	Sosyal Sitelerde İnsanlarla Tanışmak*	33249	-	<.001
	Araştırma ve Ödev*	54359	-	<.001
	Yeni Bir Şeyler Öğrenmek İçin Sörf*	82111	-	0.101
	Okul Arkadaşlarıyla İletişime Geçmek*	84505	-	0.293
	Diğer*	62912	-	<.001

*Mann Whitney U testi **Kruskall Wallis testi

Cinsiyet ($p<.001$), yaş ($p<.001$), algılanan gelir durumu ($p=0.007$), anne eğitim durumu (0.011), sosyal medya sitelerine üyelik ($p<.001$), sosyal medya kullanım sıklığı ($p<.001$), ebeveynlerin çocuklarını bilinçlendirme durumu ($p=0.026$), ebeveynlerin çocuklarını kontrol etme (denetim) sıklığı ($p<.001$), çocukların takma ya da gerçek ad kullanma durumları, çocukların interneti kullanma amaçlarından bazıları olan oyun ($p<.001$), sosyal sitelerde insanlarla tanışmak ($p<.001$), araştırma ve ödev ($p<.001$) ve diğer ($p<.001$) gibi maddelere göre yapılan testlerde siber zorbalık puanları arasında anlamlı fark bulunmuştur.

Anne baba beraberlik durumu ($p=0.737$), baba eğitim durumu ($p=0.24$), internete girilen yer ($p=0.781$), çocukların interneti kullanma amaçlarından yeni birşeyler öğrenmek için sörf ($p=0.101$) ve okul arkadaşlarıyla iletişime geçme ($p=0.293$) gibi maddelere göre yapılan testlerde ise siber zorbalık puanları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Tablo 4: Öğrencilerin Sosyodemografik Özelliklerinin Siber Mağduriyet Puanlarına Etkisi

	t	x ²	p
Cinsiyet*	90172	-	0.166
Yaş**	-	13.9	0.003
Algılanan Gelir Durumu**	-	5.7	0.058
Anne Baba Beraberlik Durumu*	30391	-	0.181
Anne Eğitim Durumu**	-	12	0.007
Baba Eğitim Durumu**	-	3.98	0.264
Sosyal Medya Sitelerine Üyelik*	50149	-	<.001
Sosyal Medya Kullanım Sıklığı**	-	59.2	<.001
İnternete Girilen Yer**	-	2.78	0.426
Ebeveynlerin Çocuklarını Bilinçlendirme Durumu*	60747	-	0.055
Ebeveynlerin Çocuklarını Kontrol Etme Sıklığı**		16.1	<.001
Çocukların Gerçek Ad ve Takma Ad Kullanma Durumları*	56207	-	0.001
Oyun*	78020	-	0.059
Sosyal Sitelerde İnsanlarla Tanışmak*	34590	-	<.001
Çocukların İnterneti Kullanma Amaçları			
Araştırma ve Ödev*	57823	-	<.001
Yeni Bir Şeyler Öğrenmek İçin Sörf*	80904	-	0.059
Okul Arkadaşlarıyla İletişime Geçmek*	77641	-	0.002
Diğer*	56028	-	<.001

*Mann Whitney U testi

**Kruskall Wallis testi

Yaş (p=0.003), anne eğitim durumu (p=0.007), sosyal medya sitelerine üyelik (p<.001), sosyal medya kullanım sıklığı (p<.001), ebeveynlerin çocuklarını kontrol etme (denetleme) sıklığı (p<.001), çocukların gerçek ad ya da takma ad kullanma durumları (p=0.001), çocukların interneti kullanma amaçlarından sosyal sitelerde insanlarla tanışmak (p <.001), araştırma ödev (p<.001), okul arkadaşlarıyla iletişime geçmek(p=0.002) ve diğer(p<.001) gibi maddelere göre yapılan testlerde siber mağduriyet puanları arasında anlamlı fark bulunmuştur.

Cinsiyet (p=0.166), algılanan gelir durumu (p=0.058), anne baba beraberlik durumu (p=0.181), baba eğitim durumu (p=0.264), internete girilen yer (p=0.426), ebeveynlerin çocuklarını bilinçlendirme durumu (p=0.055), interneti kullanma amaçlarından oyun (p=0.059), yeni birşeyler öğrenmek için sörf (p=0.059) gibi maddelere göre yapılan testlerde ise siber mağduriyet puanları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

5. TARTIŞMA

Günümüzde teknolojinin baş döndüren ilerlemesi sonucu internet kullanımı hayatımızda pek çok alanda geniş bir yer bulmaya başlamıştır. İletişimi arttırması ve bilgi paylaşımını kolaylaştırması, araştırmacıların olanaklarını arttırması internetin faydaları arasındadır. Ancak internetin, tahmin edildiğinden daha hızlı yaygınlaşması beraberinde birtakım problemleri de ortaya çıkarmaya başlamıştır. Bu problemlerin başında da siber zorbalık gelmektedir (140).

Bu bölümde öğrencilerin siber zorbalık/siber mağduriyet yaşantıları ve bu davranışların sosyo-demografik verilerle ilişkisi literatür bilgisi eşliğinde dokuz başlık halinde tartışılmıştır.

5.1 Cinsiyete Göre Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Durumlarının Tartışılması

5.2 Yaş Gruplarına Göre Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Durumlarının Tartışılması

5.3 Algılanan Gelir Durumuna Göre Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Durumlarının Tartışılması

5.4 Anne Baba Beraberlik Durumuna Göre Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Durumlarının Tartışılması

5.5 Anne Baba Eğitim Durumuna Göre Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Durumlarının Tartışılması

5.6 İnterneti Kullanım Sıklığına Göre Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Durumlarının Tartışılması

5.7 Ebeveynlerin Çocuklarını Denetim Etme Durumlarına Göre Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Durumlarının Tartışılması

5.8 Çocukların Gerçek ya da Takma Ad Kullanma Durumlarına Göre Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Durumlarının Tartışılması

5.9. Öğrencilerin İnterneti Kullanma Amaçlarına Göre Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Durumlarının Tartışılması

5.1. Cinsiyete Göre Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Durumlarının Tartışılması

Araştırmada öğrencilerin siber zorbalık tutumları ile ilgili analizlerin sonucuna göre öğrencilerin siber zorbalık tutumları cinsiyet değişkenine göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır. Buna göre erkek öğrenciler kız öğrencilere göre daha fazla siber zorbalık tutumuna sahiptirler. Literatürde yapılan çalışmalarda aynı sonuca varan çalışmalar mevcuttur. Yaman ve Sönmez (141) yaptıkları çalışmada erkeklerin kızlara göre daha fazla siber zorbalık yaptıklarını bulmuşlardır. Kağan ve Ciminli'nin (142) yaptıkları çalışmada erkek öğrencilerin sanal zorbalık puan ortalamaları 31.10, kız öğrencilerin sanal zorbalık puan ortalamaları ise 26.33 olarak bulmuşlardır. Bu sonuçlara göre erkek öğrencilerin sanal zorbalık puanları kız öğrencilerin sanal zorbalık puanlarından yüksek çıkmıştır. Sonuç olarak erkek öğrenciler kız öğrencilere nazaran daha fazla sanal zorbaca davranışlar sergilemişlerdir.

Kavuk ve Keser'in (143) te yaptıkları çalışmada erkekler daha fazla siber zorbalık yaparken en fazla sergiledikleri zorbalık davranışları ise 'telefon numarasını gizleyerek rahatsız edici cinsel sesler çıkarma', 'mail adresini ele geçirme ve zarar verme' ile 'birinin kullandığı telefon veya bilgisayar modeliyle alay etme' iken; kızlar en çok 'telefon numarasını gizleyerek rahatsız edici cinsel sesler çıkarma', 'birinin kullandığı telefon veya bilgisayar modeliyle alay etme' ile 'mail kutularını doldurarak mail gelmesini engelleme' gibi siber zorbalık davranışlarıdır. Bunun yanında bu sonucu destekler diğer çalışmalarda mevcuttur (39, 54, 80, 83-85, 88, 100, 103, 104, 107, 141, 144-150)

Bazı çalışmalarda bu çalışmadan elde edilen bulgulardan farklı olarak kızların daha fazla siber zorbalık yaptıkları görülmektedir (34, 83, 93,151-154)

Bazı araştırmalarda ise cinsiyet açısından bir farklılığın olmadığı görülmektedir (8, 28, 36, 54, 69, 76, 96-98, 102).

Türkiye gibi ülkelerde evde internete ulaşma imkânı olmayan erkekler bunu internet kafelerde telafi edebilmekte, kızlar ise bu imkâna erkekler kadar sahip

olamadığı için, erkek öğrenciler kız öğrencilerden daha fazla siber zorbalık yapabilmektedirler (155).

Ayrıca kızların internet kullanımının erkeklerden daha çok denetlenmesi de (46) bu sonucun bir nedeni olarak değerlendirilebilir. Erkeklerin daha fazla siber zorbalık yapması, cinsiyetin şiddete yönelik tutumla ilişkisi dikkate alınarak da incelenebilir. Yapılan araştırmalar (156, 157) erkeklerin şiddete yönelik tutumlarının kız öğrencilerden daha olumlu olduğunu göstermektedir. Erkek ergenlerde siber zorbalığın daha fazla olmasında, içinde yaşanılan toplumun ve o topluma ait kültürün de etkili olduğu düşünülmektedir. Türkiye'nin de ataerkil bir toplum olması bu sonucun nedenleri arasında sayılabilir.

Akbulut ve Erişti (158)'ye göre sosyalleşme sürecinde kız çocuklarından kurallara uyması erkek çocuklarına göre daha fazla beklenmekte ve erkek çocuklarının saldırganca davranışlarına hoşgörüyü yaklaşmaktadır. Bununla birlikte boyun eğici erkeklerin daha çok siber zorbalık yaptığının bulunması gerçek yaşamda saldırganlık beklentisini karşılayamayan erkeklerin sanal ortamda bu beklentiyi karşılayacak davranışlar gösterme çabası içine girdikleri şeklinde yorumlanabilir (54).

Çatışma ya da anlaşmazlık olduğunda kızlar değer verdiği ilişkileri kaybetme korkusu yaşaması onların benliğini tehdit etmektedir. Sosyal normlar, kızların doğrudan saldırgan tepkilerini göstermelerini kısıtlayabilmektedir. Bundan dolayı kızlar kızgınlıklarını, öfkelerini ve hayal kırıklıklarını farklı bir şekilde yönetmeleri gerekmektedir. Bunu da sanal ortamdaki ilişkilerinde dolaylı olarak yansıtmaktadırlar (159). Ayrıca dolaylı ve fiziksel saldırganlık puanlarının siber zorbalığı anlamlı düzeyde yordaması (85) bu sonuçla örtüşmektedir.

Sosyalleşme açısından ise, Türkiye'de gerçek hayatta saldırganca davranamayan kız çocuklarının yaşadıkları baskılanma durumunu siber zorbalık yaparak 'telafi etmeye' çalıştıklarıyla yorumlanabilmektedir (83). Ayrıca çevrimiçi ortamın kimliğini gizleme imkânı vermesi, kız öğrencilerin de cüretkâr davranışlar sergilemesine neden olabilmektedir (160).

Çalışmamızda siber mağduriyetin cinsiyete göre incelenmesinde kızlar ve erkekler arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu sonucu destekler nitelikteki

çalışmalar mevcuttur (54, 84, 92, 95, 97, 146, 150, 161-166). Bunun aksine Kağan ve Ciminli (143) yaptıkları çalışmada erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla sanal mağdur olduğunu bulmuşlardır. Lietratüde erkeklerin kızlara oranla daha fazla mağdur oldukları sonucuna varan başka çalışmalarda vardır (80, 101, 107, 108, 143, 147, 167). Bununla beraber kızların daha çok siber mağduriyet yaşadığını gösteren çalışmalar da literatürde mevcuttur (32, 39, 64, 154)

Slonje ve Smith (28) ergenlerle yaptıkları bir araştırmada kızların en çoke-posta yoluyla sanal zorbalığa maruz kaldıkları görülürken, Smith ve diğerleri(4) de yazılı mesaj ve telefon konuşması yoluyla kızların erkeklerden dahafazla sanal zorbalığa maruz kaldıklarını bildirmişlerdir.

5.2.Yaş Gruplarına Göre Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Durumlarının Tartışılması

Öğrencilerin yaş gruplarına göre siber zorbalık puanları ve siber mağduriyet puanları arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır. Gruplar arasındaki farklılıklar incelendiğinde, on iki, on üç ve on dört ve yaş üstü yaşındaki öğrencilere göre on, on bir yaşındaki öğrencilerin siber mağduriyet puanları anlamlı düzeyde daha yüksektir. Siber zorbalık puanları ise on dört ve üstü yaşındaki öğrencilerin diğer yaş gruplarına göre daha yüksek bulunmuştur.

Beale ve Hall'ın (168), siber zorbalığın ilkokul yıllarında az görüldüğü, ortaokulda arttığını ve lise yıllarında zirve yaptığı şeklindeki bulgusu, bulgularımızla paraleldir. Aynı şekilde Smith ve arkadaşları (4) de ergenlik dönemindekilerin siber zorbalık yapmaya daha yatkın olduklarını belirtmiştir. Raskauskas ve Stoltz (68) yaşın, siber zorbalığa dâhil olma olasılığıyla bağlantılı olduğunu vurgulamıştır.

Orhan ve Akkoyunlu (169) tarafından ilköğretim öğrencileri üzerinde yapılan çalışmada, öğrencilerin yaşları büyüdükçe internet kullanma oranında artış olduğu, oyun amaçlı kullanımın yaş büyüdükçe azaldığı bunun yerine bilgiye ulaşma, haberleşme gibi amaçların aldığı görülmüştür.

Sarak (107)' ta çalışmamızla paralelolarak ergenlerin yaşları arttıkça siber zorba olma ve siber kurban olma durumlarının arttığını tespit etmiş ve bunun nedeni

olarak da öğrencilerin yaşları arttıkça bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma becerilerinin artması olarak belirtmiştir.

Siber zorbalığın en yüksek seviyesine ergenlik döneminde çıktığı ifade edilmektedir (170, 171). Williams ve Guerra (33) siber zorbalığın beşinci sınıfla (10 yaş) birlikte yükselişe geçtiğini ve sekizinci sınıfta (13 yaş) en yüksek seviyesine çıktığını bulmuştur. Hinduja ve Patchin (76) siber zorbalığın en çok 15 yaşında görüldüğünü bildirmiştir. Smith ve diğerleri (36) ise kullanılan iletişim aracına bağlı olarak çeşitli yaş grupları arasında siber zorbalık ve mağduriyet açısından farklılıklar bulunabileceğini belirtmiştir.

Temel (172) Ortaöğretim okullarında yaptığı çalışmada öğrencilerinin yaşları ile siber mağdurluk davranışları arasında farklılık bulmuştur. 14-15 yaş aralığındaki öğrencilerin siber mağduriyet davranışlarına maruz kaldığını belirlemiştir. Özbay (173) tarafından yapılan bir çalışmada ise onsekiz yaşındaki öğrencilerin ondört-onbeş yaşındaki öğrencilere göre daha fazla siber zorbalığa maruz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Özel (166) tarafından yapılan çalışmada siber zorbalıkta görülmeyen farklılığın siber mağdurlukta görüldüğü, 16 yaşındaki öğrencilerin 13-14 yaşındaki öğrencilere göre daha fazla siber zorbalığa maruz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma sonucumuzla çelişen literatür bilgileri de mevcuttur. Alan yazında öğrencilerin yaşı arttıkça siber zorbalık davranışları gösterme ve maruz kalma durumlarının azaldığına değinilmektedir (33, 174, 175). Bazı çalışmalarda ise siber zorbalık yaşantılarının yaşa göre farklılık göstermediği yönünde bulgulara rastlanmıştır (36, 63, 96, 131, 176).

5.3. Algılanan Gelir Durumuna Göre Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Durumlarının Tartışılması

Gelir durumuna göre siber mağduriyet puanları açısından anlamlı bir fark yokken, siber zorbalık puanları açısından anlamlı bir fark vardır. Siber zorbalık açısından düşük gelire sahip ailelerin çocuklarının zorbalık puanları anlamlı düzeyde daha fazladır. Bulgular ışığına gelir düzeyi düştükçe siber zorbalığın arttığı söylenebilir. Eroğlu ve arkadaşları (83) yaptıkları çalışmada ailesinin aylık geliri 2000 TL'nin altında olan katılımcıların, üstünde olanlarla karşılaştırıldığında daha çok siber zorbalık yaptığı bulunmuşlardır. Buradan yola çıkarak aylık geliri düşük

olan ailelerde yetişen ergenlerin bilinçli internet kullanımına ilişkin farkındalıklarının daha düşük olması böyle bir sonuca yol açmış olabilir (97). Ayrıca ailelerde yaşanan ekonomik sorunların zorbalık eğilimine neden olacağını göz önünde bulundurduğumuzda bu sonucun çıkması doğaldır. Ayrıca düşük ekonomik seviyeye sahip çocukların iletişim araçlarına da ulaşımı daha düşük olmakla beraber bu çocuklar internete erişimi internet kafelerden sağlayabilir. Bu durumda internet kafeye giden çocuklarda siber zorbalık davranışını gösterme oranını arttırmaktadır. Ancak sonucumuzla çelişen çalışmalarda mevcuttur.

Bununla birlikte Wang ve arkadaşları (109) sosyoekonomik düzey ile siber zorbalık arasında pozitif yönlü bir ilişki gözlemiştir. Wang ve arkadaşlarına (109) göre bunun nedeni sosyoekonomik düzey yükseldikçe bilişim ve iletişim teknolojilerin erişim olanağının artmasıdır. Akbulut ve diğerleri (108) de yüksek sosyoekonomik düzeyde yer alan bireylerin daha çok siber zorbalığa maruz kaldığını bulmuştur.

Akbulut ve diğerleri (108) bu durumun yüksek sosyoekonomik düzeyde yer alan bireylerin interneti daha çok yabancı web sitelerinde gezinmek için kullanmalarından kaynaklandığını belirtmiştir. Türkoğlu (100) yaptığı çalışmanın sonucuna göre ergenlerin siber zorbalık eğilimleri ailenin gelir düzeyi değişkenine göre anlamlı farklılık gösterdiğini bulmuştur. Buna göre ailenin gelir düzeyi asgari ücret-1000 TL arası olan öğrencilerin siber zorbalık eğilimleri, ailenin gelir düzeyi 2000 TL' den fazla olan öğrencilerin siber zorbalık eğilimlerinden düşük olduğu sonucuna varmıştır.

Ailenin aylık ortalama gelirinin siber zorbalık ve mağduriyet ile ilişkili olmadığını bulan çalışmalarda mevcuttur (63, 91, 101, 177, 178).

5.4. Anne Baba Beraberlik Durumuna Göre Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Durumlarının Tartışılması

Bu araştırmadan elde edilen bulgular siber zorbalık ve mağduriyetin anne babanın birliktelik durumu açısından farklılaşmadığını göstermiştir. Bu bulgu anne babasının birliktelik durumu ne olursa olsun her ergenin siber zorbalık yapabileceğini veya siber zorbalığa maruz kalabileceğini göstermektedir. Eroğlu (144) ve Temel (172)' tez çalışmamızla aynı doğrultuda bir sonuca varmıştır. Çifçi

(91) tarafından yapılan araştırmada da bu araştırmayla benzer biçimde lise 9. sınıf ğrencilerinin siber zorbalık düzeylerinin anne-babanın birliktelik durumuna göre farklılaşmadığı bulunmuştur. Sengupta ve Chaudhuri (179) tarafından 12-17 yaşları arasındaki ergenlerle yapılan bir başka çalışmada ise, anne ve babanın eğitim durumunun ya da evli/boşanmış olması gibi özelliklerinin ergenlerin siber zorbalığa maruz kalmalarıyla anlamlı bir şekilde ilişkili olmadığı bulgulanmaktadır.

Öte yandan Laftman ve arkadaşaları (104) tarafından yapılan araştırmada anne veya babanın en az birisini kaybetmenin siber zorba, mağdur veya zorba/mağdur olma olasılığını artırdığı bulunmuştur. Sourander ve diğerleri (180) tarafından yapılan araştırmada anne veya babasını kaybeden ergenlerin siber mağdur olma olasılığının daha fazla olduğu, bununla birlikte bu durumun siber zorba veya zorba/mağdur olma durumunu etkilemediği bulunmuştur. Sourander ve diğerlerine (180) göre bu durumun nedeni anne veya babasını kaybetmenin yol açtığı psikolojik sarsıntının çocuğu siber zorbalığa maruz kalmaya açık hale getirmesidir.

mmetler İlhan (181) yaptığı çalışmada anne ve babası ayrı yaşayan öğrencilerin siber kurban ve siber zorba olma olasılıklarını diğer gruba göre daha yüksek bulmuştur. mmetler İlhan (181) bu durumu öğrencilerin aile ortamından ayrı kalmaları öğrencileri farklı ortamlarda daha kolay kandırılabilir veya daha kolay kandırabilir yapmaktadır şekline yorumlamıştır.

5.5. Anne Baba Eğitim Durumuna Göre Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Durumlarının Tartışılması

Öğrencilerin anne eğitim düzeylerine göre hem siber zorbalık hem de siber mağduriyet puanları açısından anlamlı bir fark vardır. Annenin eğitimi incelendiğinde, siber zorbalık puanlarına göre anne eğitim durumu nlisans ve niversite olan öğrencilerin siber zorbalık puanları diğerlerine nazaran daha fazla bulunmuştur. Bu bulgular ile anne eğitimi arttıķa siber zorbalığın arttığını söylemek mümkündür. Siber mağduriyet puanları açısından ise anne eğitim durumunun ön lisans ve üstü öğrencilerin siber mağduriyet puanları diğerlerine nazaran daha düşük bulunmuştur. Anne eğitimi durumu ilkokul olan öğrencilerin ise siber mağduriyet puanları ise en düşük bulunmuştur. Bulgularımızın ışığında anne eğitimi arttıķa siber mağduriyetin azaldığı söylemek mümkündür.

Öğrencilerin baba eğitim durumuna göre incelendiğinde ise hem siber mağduriyet hem de zorbalık puanlarında herhangi bir anlamlı farklılık bulunmamaktadır. Bu bulgular ile öğrencilerin hem siber zorbalıkta hem de siber mağduriyette annelerin eğitim durumlarının önemli olduğu söylenebilir.

Serin (80) annesi master / doktora mezunu olanların annesi ilköğretim mezunu olanlardan, babası master /doktora mezunu olanların babası sadece okur-yazar olan ve babası ilköğretim mezunu olanlardan daha fazla siber zorbalık yaptığını bulmuştur, bu sonuç çalışmamız ile paralellik göstermektedir. Literatürde bu sonucumuzu destekleyen çalışmalar mevcuttur (104, 182). Master-doktora düzeyinde eğitim almış olan ya da üniversite mezunu bir annenin kariyerine odaklı, çalışan ve belirli bir gelir seviyesine sahip biri olacağı düşünüldüğünde bu kişilerin çocuklarının iletişim araçlarına daha rahat sahip olabildikleri, annenin iş-kariyer yoğunluğundan dolayı çocuğunun internet kullanımını kontrol etmede zorluklar yaşayabileceği ve bu durumda bulunan annelerin çocuklarının daha fazla siber zorbalık gösterebilecekleri düşünülebilir.

Çalışmamızın aksine Akbaba ve Eroğlu'nun (99) yaptığı çalışmada ilköğretim öğrencilerinin anne ve babalarının eğitim düzeyinin düşmesinin siber zorbalık yapma davranışlarını arttırdığını ortaya koymuştur. Anne-baba eğitim düzeyi lise ve üniversite olan ilköğretim öğrencilerinin anne-babalarını, ilköğretim mezunu olanlardan daha az reddedici ve duygusal açıdan daha sıcak olarak algıladıkları bulunmuştur (105). Anne-baba eğitim düzeyi düştükçe anne-baba tutumunun daha reddedici ve katı bir şekilde bürünmesi siber zorbalığa ilişkin davranışların artmasına yol açmış olabilir. Eroğlu ve arkadaşları (83) yaptıkları çalışmada Annesi liseden daha düşük düzeyde eğitim almış katılımcıların, annesi lise veya daha yüksek eğitim düzeyine sahip katılımcılardan daha çok siber zorbalık yaptığı bulunmuşlardır.

Annenin internet becerisinin yetersiz olarak algılanmasının siber zorbalık ve mağduriyet ile ilişkili olduğu ifade edilmektedir. Bununla birlikte Eroğlu ve arkadaşları (83) babanın internet becerisine ilişkin algı ile siber zorbalık ve mağduriyet arasında herhangi bir ilişki bulamamıştır. Bu durumun nedeni çocuğun davranışlarını denetlemede annenin daha çok sorumluluk alması olabilir. Bu sonucun aksine Dalmaç, Polat ve Bayraktar (150) yaptıkları çalışma sonucunda öğrencilerin babalarının eğitim düzeyleri arasında siber zorbalık ölçeği puanı açısından

istatistiksel olarak anlamlı fark bulamamışlardır. Siber zorbalık ölçeği puanları açısından babası üniversite mezunu olan bireylerin lehine anlamlı bir fark bulmuşlardır.

5.6.İnterneti Kullanım Sıklığına Göre Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Durumlarının Tartışılması

Öğrencilerin internet kullanım sıklığına göre hem siber zorbalık hem de siber mağduriyet puanları arasında anlamlı bir fark vardır. Gruplar arasındaki fark incelendiğinde günde bir kereden fazla ve günde bir kere girenlerin siber zorbalık puanları daha yüksekken ayda bir kere girenlerin siber mağduriyet puanları daha yüksek bulunmuştur. Bulgular ışığında sosyal medya kullanım sıklığı arttıkça siber zorbalık artarken kullanımı azaldıkça siber mağduriyetin artmakta olduğunu söylemek mümkündür.

Bu ve benzer araştırmalar internette geçirilen süre arttıkça bireylerin siber zorba davranışlar gösterme olasılığının da arttığını ortaya koymaktadır (80, 90, 95, 100, 102, 103, 150, 172, 173). Didden ve diğerleri (183) internette çok fazla zaman harcayan ergenlerin teknoloji konusunda uzmanlaştığını ve internette çok fazla zaman harcadığı için siber zorba ve mağdur olma olasılığının daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Tanrıku (184) da benzer bir sonuca ulaşarak internet kullanım süresi ve sıklığının siber zorbalık üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğunu ifade etmiştir. Çalışan (154) ise bu bulgulardan farklı olarak siber zorbalık düzeyinin internet kullanım sıklığına göre değişmediği sonucuna varmıştır.

Topcu (185) iletişim araçlarını sık kullananların daha fazla siber zorbalık deneyimlediklerini; Casas ve arkadaşları (186) bağımlılık derecesinde aşırı İnternet kullanımının ve kişisel bilgilerin İnternette kontrolsüzce paylaşılmasının siber zorbalığın önemli yordayıcılarından olduğunu; Manap (103) İnternete her gün giren öğrencilerin haftada iki- üç kere giren, haftada iki-üç kere giren öğrencilerin de haftada bir kere giren öğrencilere göre siber zorbalık düzeyinin daha yüksek olduğunu bulmuştur. Günde 3 saatten daha fazla sosyal paylaşım sitelerini kullanan öğrencilerin siber zorbalık davranışlar gösterdiklerinin bulunması bu araştırma sonucuyla aynı doğrultudadır (83). Benzer bir araştırmada Facebook'un en çok siber zorbalık yapılan sosyal paylaşım sitelerinin başında olduğunun ortaya çıkarılması

(96) bu yorumu destekler görünmektedir. Dolayısıyla sosyal medyanın siber zorbalık davranışlar için bir ortam sağladığı söylenebilir.

Sosyal medya sitelerinde daha sık vakit geçiren kişiler, paylaşımları daha fazla takip etmekte, her türlü paylaşımdan haberdar olmakta ve önce paylaşılan, daha sonra silinen paylaşımlardan bile haberdar olarak, silinen paylaşımın muhabbetini devam ettirmektedir. Aynı şekilde sosyal medya sitesinde gördüğü paylaşımları ertesi günlerde okulda da devam ettirerek zorbalık davranışını okula taşıyabilmektedir (187). Mesch (188), sosyal paylaşım sitelerinin bireylere kimliğini gizleyebilme ve kendilerini farklı kimliklerle sunabilme fırsatı vermesinin siber zorbalık davranışların gösterilmesine neden olduğunu vurgulamaktadır. Buna göre, sosyal medya sitelerinde sıkça vakit geçiren öğrencilerde şiddet eğilimi daha fazla görüldüğü ve bu öğrencilerin arkadaşlarına karşı sanal ortamda zorbalık yapmaktan çekinmedikleri ifade edilebilir.

Bu sonuçların aksine Semerci (94) öğrencilerin siber zorbalık davranışı sergileme ve siber zorbalık mağduru olma durumları ile günlük internet kullanma süreleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmadığını göstermiştir literatürde bu sonucu destekler nitelikte çalışmalar da mevcuttur (97, 144).

5.7. Ebeveynlerin Çocuklarını Denetim Etme Durumlarına Göre Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Durumlarının Tartışılması

Öğrencilerin ebeveynlerinin kontrol sıklığına (denetim) göre hem siber zorbalık hem de siber mağduriyet puanları arasında anlamlı bir fark vardır. Kontrol sıklığı arasındaki farklar incelendiğinde ise ebeveynlerin sık sık kontrol ettiği öğrencilerin siber mağduriyet puanları daha yüksekken hiçbir zaman kontrol edilmeyen öğrencilerin siber zorbalık puanları daha yüksek bulunmuştur.

Peker (85) yaptığı çalışmada yetersiz ebeveyn denetiminin bireylerin diğer kişilere siber zorbalık davranışta bulunma olasılığını fazlalaştırdığını bulmuştur. Bu bağlamda çalışmamız literatürde yer alan diğer çalışmalarla örtüşmektedir (35, 69) .

Buna karşın ebeveyn denetiminin siber zorbalığı yordamadığını bildiren (185) araştırmalar da mevcuttur. Mitchell ve arkadaşları (189) tarafından yapılan araştırmada çocuklarının yaşının küçük olmasının (10-15), ebeveynlerin önleyici

yazılımlar ve filtre programları kullanma eğilimlerini arttırdığının bulunması bu yorumu desteklemektedir. Ebeveyn denetimi ile ilgili yapılan başka bir araştırmada (188) ebeveyn denetiminin az miktarda olmasının siber zorbalığı azalttığı, buna karşılık çok fazla olmasının siber zorbalığı önlemediği bulunmuştur. Anne ve babaların internet kullanımını denetlemesinin çocuklarda siber zorbalık davranışları azaltılacağına bulunması bu araştırma sonucuyla aynı doğrultudadır (99). Ebeveynlerin koydukları kuralları denetlememesi siber zorbalığın önlenememesinin nedenleri arasında gösterilmektedir (190). Dolayısıyla ebeveynin denetimimin içeriği önem taşımaktadır. Nitekim Wade ve Beran (174) etkili bir ebeveyn denetiminin çocukla internet etkinlikleri konusunda konuşmayı ve çocuğun internette gezindiği sitelerin kontrol edilmesini içerdiğini belirtmektedir.

Tüm bu araştırmalar ışığında ebeveynlerin etkili ve düzenli denetimlerinin siber zorbalığı azaltacağı ancak onlara karşı geliştirilen olumlu tutumun ise siber zorbalığı azaltma konusunda destek olacağı varsayılabilir.

5.8. Çocukların Gerçek ya da Takma Ad Kullanma Durumlarına Göre Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Durumlarının Tartışılması

İnternette kendini farklı bir kişi olarak tanıtip tanıtmama durumunun anonimlik kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Çalışmamızın bulgusuna göre gerçek adlarını kullanan çocukların siber mağduriyet ölçeği puanları takma ad kullananlara göre daha yüksek iken bunun yanında siber zorbalık puanları yüksek olan çocukların ise takma ad kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Özbay (173) ve Dalmaz (177) yaptıkları çalışmada İnternet üzerinde kendisini bir başkası olarak tanıtanların hem daha fazla siber zorbalık yaptığı, hem de daha fazla siber mağdur olduğu sonucuna varmışlardır. Arıca ve arkadaşlarının (10) araştırma sonuçlarına göre katılımcıların en sık gösterdiği çevrimiçi davranışların gerçekte kişilerin yüzüne söyleyemeyeceği şeyleri internet veya cep telefonunda söylemeleri, kendilerini başka biri olarak tanıtmaları ve doğru olmayan şeyleri internette söylemeleridir.

Cameron (183), anonimliliğin insanları saldırgan davranma ve gerçek hayatta yapmayacakları şeyleri yapabilmeleri konusunda cesaretlendirdiğini vurgulamaktadır. Kişilerin normal hayatta duydukları kötü duygular ya da hayata geçiremedikleri düşüncelerini internet ortamında yapabilmeleri siber zorbalığın

yapılma nedenlerinin başında gelmektedir. Ancak çoğu zaman bu anonimlik daha kötü sonuçlara da yol açabilmektedir.

5.9. Öğrencilerin İnterneti Kullanma Amaçlarına Göre Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Durumlarının Tartışılması

Ortaokul öğrencilerinin internet kullanım amaçlarına göre hem siber zorbalık hem de siber mağduriyet puanları arasında anlamlı fark vardır. Siber zorbalık puanları arasındaki farklılık incelendiğinde, oyun, sosyal sitelerde insanlarla tanışmak, araştırma ve ödev amacıyla interneti kullanan öğrencilerin bu amaçlarla internete girmeyenlere göre daha fazla siber zorba oldukları bulunmuştur. Siber mağduriyet puanları arasındaki farklılık incelendiğinde ise, sosyal sitelerde insanlarla tanışmak, araştırma ve ödev, okul arkadaşlarıyla iletişime geçmek amacıyla interneti kullanan öğrencilerin ise daha fazla siber mağdur oldukları bulunmuştur. Yeni bir şeyler öğrenmek için internette sörf yapmak amacıyla interneti kullanan öğrencilerde ise hem siber zorbalık hem de siber mağduriyet puanları arasında fark bulunamamıştır.

Özbay (173) yaptığı çalışmada öğrencilerin interneti kullanma amaçlarına göre hem siber zorbalık hem de siber mağduriyet puanları arasında anlamlı bir fark bulmuştur. Çalışmaya göre gruplar arasındaki farklılıklar incelendiğinde, internete eğlence (oyun oynamak) amacıyla giren öğrencilerin, ders çalışmak/ödev hazırlamak amacıyla giren öğrencilere göre daha fazla siber zorbaca davranışlar sergilerken; internete film izlemek/indirmek, sosyal ağlar, eğlence (oyun oynamak) amacıyla internete giren öğrencilerin ders çalışmak/ödev hazırlamak amacıyla giren öğrencilere göre daha fazla siber mağdur oldukları bulunmuştur.

Temel'in (172) yaptığı çalışmada ise öğrencilerin internette zamanı en fazla harcadıkları etkinlikler incelendiğinde; bu çalışmada sohbet (sosyal ağlar) amaçlı internet kullanan öğrencilerin araştırma ve ödev amaçlı internet kullanan öğrencilerden daha çok siber zorbalığa maruz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan diğer araştırmalarda da sosyal paylaşım-sohbet sitelerini daha çok ziyaret eden öğrencilerin araştırma ve ödev amaçlı siteleri ziyaret edenlerden siber zorbalık düzeylerinin daha fazla olduğu sonucu bulunmuştur (80, 81, 103).

Serin (80) yaptığı çalışmada öğrencilerin interneti en çok sırasıyla araştırma-ödev, sohbet, oyun, elektronik posta göndermek için kullandıklarını bulmuştur. Öğrencilerin interneti kullanma amaçlarına göre siber zorbalık davranışlarında bulunma düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulurken, siber mağduriyet puanları arasında anlamlı bir fark bulamamıştır. Ayrıca internete sohbet amacıyla giren öğrenciler internete araştırma ve ödev amacıyla giren öğrencilerden anlamlı düzeyde daha fazla siber zorbalık davranışları gösterdiği sonucuna varmıştır.

Eroğlu ve arkadaşları (83) çalışmalarında interneti en çok çevrimiçi oyun oynamak amacıyla kullanma ile siber zorbalık ve mağduriyetin ilişkili olduğu bulmuşlardır. Çevrimiçi oyunlar gibi etkileşimsel sanal ortamlarda ergenlerin grup tarafından kabul edilmek ve oyunu kazanmak amacıyla siber zorbalık yapabileceği söylenebilir. Bazı durumlarda ise ergenlerin oyunu kazanmaktan çok diğer bireylere siber zorbalık yapmak amacıyla çevrimiçi oyunları tercih ettiği görülmekte ve bu durum “griefing (çevrimiçi oyunbozanlık)” olarak isimlendirilmektedir. Özellikle grup etkileşimine dayanan oyunların siber zorbalık için risk oluşturduğu ifade edilebilir. Çünkü bu tür oyunlarda grup tarafından kabul edilme ve grup içerisindeki statüsünü yükseltmenin amaçlanmasının siber zorbalık ve mağduriyet olasılığını arttırdığı belirtilmektedir (191).

Kavuk ve Keser (143) ise yaptıkları çalışmada interneti eğitim amacıyla kullananların daha az siber zorba ve siber kurban oldukları görülmüştür. Öte yandan dosya/program indirme, oyun oynama, film izleme, yeni insanlarla tanışma veya sohbet etme amacıyla internet kullanan öğrencilerin daha fazla siber zorbalık yaptığı ve daha fazla siber kurban olduğu belirlenmiştir.

Tüm bu çalışmaların aksine Semerci (94) yaptığı çalışmada öğrencilerin siber zorbalık ve mağduriyet durumları ile internet kullanma amaçları ve internete bağlanma kaynaklarına göre anlamlı bir ilişki bulunmadığı sonucuna ulaşmışlardır.

6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Zonguldak'ta il merkezinde bulunan üç ortaokulda ki öğrencilerin siber zorbalık/ mağduriyet ve internet saldırganlık düzeylerinin belirlenmesi amacıyla yapılan çalışmadan elde edilen sonuçlar aşağıda belirtilmiştir.

Çalışmaya katılan öğrencilerin %51.8'i kız, %48,2 erkek'dir. Erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha fazla siber zorbalık yaptığı görülmektedir ($p=0.000<0.05$). Siber mağduriyet açısından cinsiyetler arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Öğrencilerin yaş gruplarına göre siber zorbalık puanları ve siber mağduriyet puanları arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır. Gruplar arasındaki farklılıklar incelendiğinde, on iki, on üç ve on dört ve yaş üstü yaşındaki öğrencilere göre on, on bir yaşındaki öğrencilerin siber mağduriyet puanları anlamlı düzeyde daha yüksektir. Siber zorbalık puanları ise on dört ve üstü yaşındaki öğrencilerin diğer yaş gruplarına göre daha yüksek bulunmuştur.

Araştırmaya katılan öğrencilerin algıladıkları gelir durumuna göre siber mağduriyet puanları arasında anlamlı bir fark bulunmazken, gelir durumu ve siber zorbalık puanları arasında anlamlı bir fark vardır. Siber zorbalık açısından düşük gelire sahip ailelerin çocuklarının zorbalık puanları anlamlı düzeyde daha fazladır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin anne- baba beraberlik durumları ile siber zorbalık ve siber mağduriyet puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin annelerinin eğitimleri ile siber zorbalık ve siber mağduriyet puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunurken, baba eğitimleri ile siber zorbalık ve siber mağduriyetleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Siber zorbalık puanlarına göre anne eğitim durumu önlisans ve üniversite olan öğrencilerin siber zorbalık puanları diğerlerine nazaran daha fazla bulunmuştur. Siber mağduriyet puanları açısından ise anne eğitim durumunun ön lisans ve üstü öğrencilerin siber mağduriyet puanları diğerlerine nazaran daha düşük bulunmuştur.

Çalışmamızın bulgusuna göre gerçek adlarını kullanan çocukların siber mağduriyet ölçeği puanları takma ad kullananlara göre daha yüksek iken bunun

yanında siber zorbalık puanları yüksek olan çocukların ise takma ad kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Öğrencilerin internet kullanım sıklığına göre hem siber zorbalık hemde siber mağduriyet puanları arasında anlamlı bir fark vardır. Gruplar arasındaki fark incelendiğinde günde bir kereden fazla ve günde bir kere girenlerin siber zorbalık puanları daha yüksekken ayda bir kere girenlerin siber mağduriyet puanları daha yüksek bulunmuştur. Bulgular ışığında sosyal medya kullanım sıklığı arttıkça siber zorbalık artarken kullanımı azaldıkça siber mağduriyetin artmakta olduğunu söylemek mümkündür.

Öğrencilerin ebeveynlerinin kontrol sıklığına (denetim) göre hem siber zorbalık hem de siber mağduriyet puanları arasında anlamlı bir fark vardır. Kontrol sıklığı arasındaki farklar incelendiğinde ise ebeveynlerin sık sık kontrol ettiği öğrencilerin siber mağduriyet puanları daha yüksekken hiçbir zaman kontrol edilmeyen öğrencilerin siber zorbalık puanları daha yüksek bulunmuştur.

Ortaokul öğrencilerinin internet kullanım amaçlarına göre hem siber zorbalık hem de siber mağduriyet puanları arasında anlamlı fark vardır. Siber zorbalık puanları arasındaki farklılık incelendiğinde, oyun, sosyal sitelerde insanlarla tanışmak, araştırma ve ödev amacıyla interneti kullanan öğrencilerin bu amaçlarla internete girmeyenlere göre daha fazla siber zorba oldukları bulunmuştur. Siber mağduriyet puanları arasındaki farklılık incelendiğinde ise, sosyal sitelerde insanlarla tanışmak, araştırma ve ödev, okul arkadaşlarıyla iletişime geçmek amacıyla interneti kullanan öğrencilerin ise daha fazla siber mağdur oldukları bulunmuştur.

Sonuçlar doğrultusunda öneriler aşağıdaki şekilde açıklanmaktadır.

Türkiye’de yapılan çalışmaların sonuçları siber zorbalığı önleyici stratejilerin hala yeterli ölçüde olmadığını, önleyici faaliyetler almak konusunda eksik kalındığını göstermektedir. Ancak yapılan çalışmalar sonucunda, ailenin çocuğa öz saygı gibi öz değerler kazanmak konusunda teşvik edici davranışları kazandırmaya çalışmasını, insani değerler eğitiminin verilmesi, siber zorbalık farkındalık eğitiminin hem anne-babalara hem öğrencilere sağlanması, anne-babaların ve öğrencilerin doğru İnternet kullanımını konusunda bilinçlendirilmesi gibi stratejilerin siber zorbalıkla mücadelede etkili olabileceği ortaya çıkarılmıştır.

Bunların dışında okulların geleneksel zorbalıkla olduğu gibi teknolojik zorbalığı da içeren genel politikaları olmalı, öğrenciler teknolojik zorbalık tanımını ve oluşumunu bilmelidir. Eğitimcilerin özellikle siber zorbalık ve mağduriyet kavramlarını tam anlamlarıyla kavramaları ve çocuklara da bu kavramları anlatacak eğitimler düzenlemeleri gerekmektedir.

Bu kavramlara ilişkin kamuoyu oluşturma çalışmaları yapılmalı, medya aracılığıyla bu kavramları anlatan ve sonuçlarına değinen halkı bilinçlendirmeyi hedefleyen kamu spotları yapılabilir.

Öğrencilerin aileleri ile birlikte daha fazla anlamlı vakit geçirmeleri için gereken zaman ve fırsatların yaratılmasının hem öğrencilerin internette geçireceği sürenin azalması yönünde hem de aile desteği algıları üzerinde olumlu bir etkisi olacaktır. Ailelerin çocuklarını denetlemeleri ancak bunu yaparken onları incitmemeleri ve aradaki güven ortamını yıkacak davranışlardan kaçınmalarını ve bunu nasıl yapabileceklerini anlatan eğitimler birçok disiplinin de bir araya gelip düzenleyecekleri eğitimler ışığında anlatılabilir.

Çocukların günlerinin büyük bir kısmını okulda geçirdiklerini varsayacak olursak hem fiziksel hem psikolojik açıdan desteklenmelerini sağlayacak olan “okul hemşireleri” nin sayılarını arttırma çalışmaları yürütülmelidir. Okul hemşirelerinin verecekleri düzenli eğitimlerle çocuklara bu kavramların kazandırılması sağlanabilir.

7. KAYNAKLAR

1. Hançer AH, Mişer H. Fen bilgisi öğretmen adaylarının siber zorbalık-mağduriyet durumları ve yordayıcılarının incelenmesi. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5(50): 37-50, Temmuz 2017.
2. Türkiye İstatistik Kurumu (Tük). Hane Halkı Teknolojileri Kullanım Araştırması. 2018. <http://tuik.gov.tr/prehaberbultenleri.do?id=27819> Adresinden 22 Eylül 2018 Tarihinde Alınmıştır.
3. Peker A, İkinci E. Genel Öz-Yeterliğin siber zorbalıkla başa çıkma davranışları üzerindeki yordayıcı etkisi. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, 5(4): 2126-2140, 2016.
4. Smith P, Mahdavi J, Carvalho M, Tippett N. An investigation into cyber-bullying, its forms, awareness and impact, and the relationship between age and gender in cyberbullying. goldsmiths college. University of London: A Report to the Anti-Bullying Alliance By Unit For School and Family Studies. pp. 6-11, London, 2006.
5. Berne S, Frisén A, Schultze-Krumbholz A, Scheithauer H, Naruskov K, Piret L, Zukauskıene R, Cyberbullying Assessment Instruments: A Systematic Review. Aggression and Violent Behavior, 18, 320-334, 2013.
6. Moreno G, Wong-Lo M, Bullock L. Assisting students from diverse backgrounds with challenging behaviors: incorporating a culturally attuned functional behavioural assessment in pre-referral services. Preventing School Failure: Alternative Education For Children and Youth., volume 58: 58-68., 2014.
7. Hinduja S, Patchin JW. Bullying beyond. The Schoolyard: Preventing and Responding To Cyber-Bullying. 110-120. Thousand Oaks, Ca: Corwin Press., 2009.
8. Patchin JW, Hinduja S. Bullies move beyond the school yard: a preliminary look at cyber bullying. Youth Violence and Juvenile Justice, 4(2): 148-169. 2006.
9. Ong R. Cyber-Bullying and young people: How hong kong keeps the new playground safe. Computer Law & Security Review, 31, 668-678, 2015.

10. Arıcak T, Siyahhan S, Uzunhasanoglu A, Sarıbeyoğlu S, Çıplak S, Yılmaz, N, Memmedov C. Cyberbullying among turkish adolescents. *Cyberpsychology & Behavior*, 11(3): 253–261, 2008.
11. Bulut Y, Alcı B. Cyberbullying among secondary school students. *International Journal of Education and Human Sciences*, 4(2), 45–64, 2014.
12. Calvete E, Orue I, Estévez A, Villardón L, Padilla P. Cyberbullying in adolescents: modalities and aggressors' profile. *Computers in Human Behavior*, 26(5), 1128–1135., 2010.
13. <https://www.bbc.com/turkce/41281200> Adresinden 22 Eylül 2018 Tarihinde Alınmıştır.
14. Arıcak OT, Tanrıku T, Kınay H. “Siber mağduriyet ölçeği'nin ilk psikometrik bulguları”. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*; 2(11): 1-6., 2012.
15. Shariff S, Strong-Wilson T. “Bullying and new technologies”, in Kincheloe, J. (Ed.), *Classroom Teaching: An Introduction*, David Lang, pp. 219-240, New York, NY., USA, 2015.
16. Horzum MB, Ayas T. Ortaöğretim öğrencilerin psikolojik belirtilere göre sanal zorba ve sanal mağdur düzeylerinin yordanması. *Online Journal of Technology Addiction & Cyberbullying*, 1(2), 21-36, 2014.
17. Baron RA, Richardson DR. *Human aggression* (2nd Ed.). pp.461-463, Plenum Press, New York, NY: 1994.
18. Boxer P, Tisak MS. Children's beliefs about the continuity of aggression. *Aggressive Behavior*, 32 (2), 172-188, 2005.
19. Berkowitz L, *Aggression: Its causes, con-sequences, and control*. pp. 464-466, New York: Academic Press, 1993.
20. Bridge Berna. *Zorbalık-Mobbing: Bilinmeyen çeşitleri ve çözümleri*, 2.Baskı, pp. 60- 130, İstanbul: Beyaz Yayınları., 2010.
21. Belsey B. Cyberbullying: A real and growing threat. *ATA Magazine*, 88(1), 14-21, 2007.
22. Yaman E, Eroğlu Y, Peker A. Başa çıkma stratejileriyle okul zorbalığı ve siber zorbalık. İstanbul: Kaknüs Yayınları, pp. 56-78, 2011.
23. Prenksy M. Digital natives, digital immigrants. *On The Horizon*, 9(5), 1-6, 2001.

24. Livingstone S, Brake DR. On the rapid rise of social networking sites: new findings and policy implications. *Children & Society*, 24(1), 75-83, 2010.
25. Belsey Bill. "Cyberbullying", <http://www.cyberbully.ca>, adresinden 13.09.2018 tarihinde alınmıştır, 2004.
26. Kowalski RM, Limber S, Agaston P. *Cyberbullying: bullying in the digital age* (First Edition). Blackwell Publishing, pp. 56- 84, Malden, MA, 2008.
27. Belsey Bill, "Cyberbullying an emerging threat to the always on generation", <http://www.cyberbullying.ca/pdf/cyberbullyingarticlebybillbelsey.pdf>, adresinden 21.09.2018 tarihinde alınmıştır, 2008.
28. Slonje R, Smith PK. Cyberbullying: Another main type of bullying? *Scandinavian Journal Of Psychology*, 49, 147-154, 2008.
29. Arıcağ OT. Siber zorbalık: gençlerimizi bekleyen yeni tehlike. *Kariyer Penceresi* (Fatih Üniversitesi Aylık Bülteni), 2(6),10-12, 2011.
30. Mason K. Cyberbullying: A preliminary assessment for school personnel. *Psychology in the Schools*, 45(4), 323–348, 2008.
31. Li Q, Cross D, Smith PK. *Cyberbullying in the global playground*. Blackwell Publishing., West Sussex, UK, 1-13, 2012.
32. Kowalski RM, Limber SP. Electronic bullying among middle school students. *Journal of Adolescent Health*, 41, 22-30, 2007.
33. Williams KR, Nancy GG. "Prevalence and predictors of internet bullying", *Journal of Adolescent Health*, Vol.41, S.14-21, 2007.
34. Wolak J, Kimberly M, David F. Does online harassment constitute bullying? an exploration of online harassment by known peers and online-only contacts. *Journal of Adolescent Health*. C. 41. S. 6: 51-58, 2007.
35. Ybarra M, Diener-West M, Leaf P. Examining the overlap in internet harassment and school bullying: implications for school intervention. *Journal of Adolescent Health*, 41, 42-50, 2007.
36. Smith P, Mandavi J, Carvalho M, Fisher S, Russell S, Tippett N. Cyberbullying: Its nature and impact in secondary school pupils. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49, 376-385, 2008.
37. Chapin J. Adolescents and cyber bullying: the precaution adoption process model. *Education and Information Technologies*. 21 (4),719-728, 2016.
38. Juvonen J, Gross EF. Extending the school grounds? bullying experiences in cyberspace. *Journal of School Health*, 78(9), 496-505, 2008.

39. Vandebosch H, Van Cleemput K. Cyberbullying among youngsters: profiles of bullies and victims. *New Media and Society*, 11, 1349-1371, 2009.
40. Langos C. Cyberbullying: The challenge to define. *Cyberpsychology, Behavior and Social Networking*, 15(6), 285-289, 2012.
41. Slonje R, Smith PK, Frisen A. The nature of cyberbullying and strategies for prevention. *Computers in Human Behavior*, 29(1), 26-32, 2012.
42. Campbell MA. "CyberBullying: An old problem in a new guise?". *Australian Journal of Guidance and Counselling*, 15/1 68-76, 2005.
43. Mishna F, Saini M, Solomon S. Ongoing and online: Children and youth's perceptions of cyberbullying. *Children and Youth Services Review*, 31 (12), 1222-1228, 2009.
44. Shariff S. *Cyber-Bullying: Issues and solutions for the school, the classroom, and the home*, pp. 55-76, Abington, Oxfordshire, UK: Routledge, 2008.
45. Suler J. The online disinhibition effect. *Cyberpsychology and Behavior*, 7(3), 321-326, 2004.
46. Erdur-Baker Ö. Cyberbullying and its correlation to traditional bullying, gender and frequent and risky use of internet-mediated communication tools. *New Media Society*, 12(1), 109–125, 2010.
47. Eroğlu Y, Peker A. Aileden ve arkadaştan algılanan sosyal destek ve siber mağduriyet: yapısal eşitlik modeliyle bir inceleme. *Akademik Bakış Dergisi*, 27, 1-20, 2011.
48. Ortega R, Mora-Merchán JA, Jäger T. (Eds.). *Acting against school bullying and violence: the role of media, local authorities and the internet (E-Kitap)*. Available at <http://www.bullying-in-school.info>, 9-19, 2007.
49. Willard NE. *Cyberbullying and cyberthreats: Responding to the challenge of online social aggression, threats, and distress*. Champaign, IL: Research Press, pp.186-238, 2007.
50. Hegman S. Study: 40% of adults experience cyberbullying. 24.02.2018 tarihinde <http://www.adweek.com/digital/new-study-finds-40-adults-cyberbullying/> Adresinden Erişilmiştir, 2014.
51. Ang RP, Goh DH. Cyberbullying among adolescents: The role of affective and cognitive empathy and gender. *Child Psychiatry and Human Development*, 41, 387-37, 2010.

52. Ekşi F. Narsistik kişilik özelliklerinin internet bağımlılığı ve siber zorbalığı yordama düzeyinin yol analizi ile incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(3), 1683-1706, 2012.
53. Çetin B, Eroğlu Y, Peker A, Akbaba S, Pepsoy S. Ergenlerde ilişkisel-karşılıklı bağımlı benlik kurgusu, siber zorbalık ve psikolojik uyumsuzluk arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12(2), 637-653, 2012.
54. Peker A, Eroğlu Y, Çitemel N. Boyun eğici davranışlar ile siber zorbalık ve mağduriyet arasındaki ilişkide cinsiyetin aracılığının incelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 9, 205-221, 2012.
55. Çetin, B., Peker, A., Eroğlu, Y., & Çitemel, N. Interpersonal cognitive distortions as a predictor of cyber victimization and bullying: A preliminary report in adolescents. *International Online Journal of Educational Sciences*, 3(3), 1064-1080., 2011.
56. Kim KH, Davis KE. Toward a comprehensive theory of problematic internet use: evaluating the role of self-esteem, anxiety, flow, and the self-rated importance for internet activities. *Computers in Human Behavior*, 25, 490-500, 2009.
57. Kowalski RM, Giumetti GW, Schroeder AN, Lattanner MR. Bullying in the digital age: a critical review and meta-analysis of cyberbullying research among youth. *Psychological Bulletin*, 140, 1073-1137, 2014.
58. Çelik S, Atak H, Erguzen A. The effect of personality on cyberbullying among university students in Turkey, *Eurasian Journal of Educational Research*, 49, 129-150, 2012.
59. Topçu Çiğdem, Ali Yıldırım, Özgür Erdur-Baker. Turkish High School Students Perception of CyberBullying: A Qualitative Study. The European Conference on Educational Research, Helsinki, Finland, August 2010.
60. Campfield, Delia Carroll, "Cyber Bullying and Victimization: Psychosocial Characteristics of Bullies, Victims, and Bully/Victims". Graduate Student Theses, Dissertations, & Professional Papers. 288, 2008.
61. Nishina A, Jaana J, Melissa W. Sticks and stones may break my bones, but names will make me feelsick: the psychosocial, somatic, and scholastic consequences of peer harassment. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*. C. 34. S. 1: 37-48, 2005.

62. Ybarra ML, Mitchell KJ, Wolak J, Finkelhor D. Examining characteristics and associated distress related to internet harassment: findings from the second youth internet safety survey. *Pediatrics*, 118(4), 1169-1177, 2006.
63. Eroğlu Y. Koşullu öz-değer riskli internet davranışları ve siber zorbalık/mağduriyet arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya, 2011.
64. Dilmaç B. Sanal zorbalığı yordayan psikolojik ihtiyaçlar: Lisans öğrencileri için bir ön çalışma. *Educational Sciences: Theory & Practice* 9(3), 1291-1325, 2009.
65. Arıcağ OT. Psychiatric symptomatology as a predictor of cyberbullying among university students. *Eurasian Journal of Educational Research*, 34, 167-184, 2009.
66. Yaman E, Peker A. Ergenlerin siber zorbalık ve siber mağduriyete ilişkin algıları. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 11(3), 819-833, 2012.
67. Beran T, Li Q. Cyber-Harassment: A study of a new method for an old behavior. *Journal of Educational Computing Research*, 32, 265–277, 2005.
68. Raskauskas J, Stoltz AD. Involvement in traditional and electronic bullying among adolescents. *Developmental Psychology*, 43, 564-575, 2007.
69. Ybarra ML, Mitchell KJ. Online aggressor/targets, aggressors, and targets: a comparison of associated youth characteristics. *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, 45, 1308-1316, 2004.
70. Ybarra ML. Linkages between depressive symptomatology and internet harassment among young regular internet users. *Cyberpsychology & Behavior*, 7(2), 247-257, 2004.
71. Olweus D, Breivik K. Plight of victims of school bullying: the opposite of well-being. In A. Ben-Arieh, F. Casas, I. Frønes & J. E. Korbin (Eds.), *Handbook Of Child Well-Being* (Pp. 2593–2616). Dordrecht, The Netherlands: Springer, 2014.
72. Burgess-Proctor Amanda. Looking Back, Looking Ahead: Assessing Contemporary Feminist Criminological Theory., *Criminological Theory: Readings and Retrospectives*, London, UK, 431-443., 2010.

73. Katzer C, Fetchenhauer D, Belschak F. Cyberbullying: Who are the victims? a comparison of victimization in internet chatrooms and victimization in school. *Journal of Media Psychology*, 21(1), 25–36, 2009.
74. Kirby E. Eliminate bullying - a legal imperative. *A Legal Memorandum*, 8(2), 1-6, 2008.
75. Henrich CC, Meyers J. 'Urban middle school students' perceptions of bullying, cyberbullying, and school safety' *Journal of School Violence*, 8: 2, 159 – 176, 2009
76. Hinduja S, Patchin JW. “Cyberbullying: An exploratory analysis of factors related to offending and victimization.” *Deviant Behavior*, 29, 129-136, 2008.
77. Bourassa CAL. “Student cyberbullying: raising awareness for school counselors.” Yüksek Lisans Tezi. University of Wisconsin-Stout, Menomonie, ABD., 2012.
78. Turan N, Polat O, Karapirli M, Uysal C, Turan SG. The new violence type of the era: Cyberbullying among university students. *violence among university students. Neurology, Psychiatry and Brain Research*, 17, 21-26, 2011.
79. Peker A. Ortaokul öğrencilerinin siber zorba ve siber mağdur olma durumu. 5.Uluslararası Risk Altında ve Korunması Gereken Çocuklar Sempozyumu'nda Sunulmuş Bildiri. Antalya, Türkiye., Kasım 2013.
80. Serin H. Ergenlerde siber zorbalık / siber mağduriyet yaşantıları ve bu davranışlara ilişkin öğretmen ve eğitim yöneticilerinin görüşleri. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2012.
81. Ayas T, Horzum MB. İlköğretim öğrencilerinin sanal zorba ve mağdur olma durumu. *İlköğretim Online*, 11(2), 369-380, 2012.
82. Çelik A, Çelen FK, Seferoğlu SS. Ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık ve sanal mağduriyet durumlarının incelenmesi. XVII. Akademik Bilişim Konferansı (AB15), 4-6, 2015.
83. Eroğlu Y, Aktepe E, Akbaba S, Işık A, Özkorumak E. Siber zorbalık ve mağduriyetin yaygınlığının ve risk faktörlerinin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 40(177), 93-107, 2015.
84. Baştürk Akça, E, Sayımer İ, Ergül S. Ortaokul öğrencilerinin sosyal medya kullanımları ve siber zorbalık deneyimleri: Ankara örneği. *Global Media Journal: Turkish Edition*, 5(10), 2015.

85. Peker A. Analyzing the risk factors predicting the cyberbullying status of secondary school students. *Education and Science* 40 (181), 57-75, 2015.
86. Li Q. Bullying in the new playground: a research into cyberbullying and cybervictimization. *Australasian Journal of Educational Technology*, 23(4), 435-454, 2007.
87. Whittaker E, Kowalski RM. Cyberbullying via social media. *Journal of School Violence*, 14(1), 11-29, 2015.
88. Mishna F, Beran T, Stanton L, Hetherington R, Shariff S. Development of the bullying and health experiences scale. *Interactive Journal of Medical Research*, 1(2), e13. doi:10.2196/ijmr.1834-1835, 2012.
89. Selkie EM, Fales JL, Moreno MA. Cyberbullying prevalence among us middle and high school aged adolescents: a systematic review and quality assessment. *Journal of Adolescent Health*, 58(2), 125-133, 2015
90. Cicioğlu M. Öğrencilerin problemleri internet kullanımı ve siber zorbalık davranışlarına ilişkin görüşleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu, 2014.
91. Çifçi S. Dokuzuncu sınıf öğrencilerin sanal zorbalık düzeyleri ile empatik eğilim düzeyleri arasındaki ilişki. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat, 2010.
92. Li Q. Cyberbullying in schools: a research of gender differences. *School Psychology International*, 27(2), 157-170, 2006.
93. Keith Susan E, Martin Michelle. Cyber-Bullying: creating a culture of respect in a cyber world. *Reclaiming Children & Youth*. 13, 2005.
94. Semerci A. Investigating the effects of personality traits on cyberbullying. *Pegem Eğitim Ve Öğretim Dergisi*, 7(2), 211-230, 2017
95. Burnukara P. İlk ve orta ergenlikte geleneksel ve sanal akran zorbalığına ilişkin betimsel bir inceleme (Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara). [https://Tez.Yok.Gov.Tr/UlusalTezMerkezi/AdresindenEdinilmiştir](https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/AdresindenEdinilmiştir), 2009
96. Özdemir M, Akar F. Lise öğrencilerinin siber zorbalığa ilişkin görüşlerinin bazı değişkenler bakımından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 17(4), 605-626, 2011.

97. Topçu Ç, Erdur-Baker Ö, Çapa-Aydın Y. Examination of cyberbullying experiences among turkish students from different school types. *Cyberpsychology & Behavior*, 11 (6), 643-648, 2008.
98. Yaman E, Karakulah D, Dilmaç B. ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin değerlerini yordayan iki önemli değişken: siber zorbalık eğilimleri ve okul kültürü arasındaki ilişki. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11 (26), 323-337, 2013.
99. Akbaba S, Eroğlu Y. İlköğretim öğrencilerinde siber zorbalık ve mağduriyetin yordayıcıları. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(1), 105-121, 2013.
100. Türkoğlu S. Ergenlerin problemleri internet kullanımları ile siber zorbalık eğilimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2013.
101. Erdur-Baker Ö, Kavşut F. Akran zorbalığının yeni yüzü: siber zorbalık. *Eğitim Araştırmaları*, 27, 31-42, 2007.
102. Yiğit MF, Keskin S, Yurdugül H. Ortaokullarda siber zorbalık ve aile desteği arasındaki ilişkinin cinsiyet, internet kullanımı ve öğrenim düzeyi bağlamında incelenmesi. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 5, 249-284, 2018.
103. Manap A. İlköğretim ikinci kademe öğrencileri ve siber zorbalık: samsun ili örneği (Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun). [https:// tez.yok.gov.tr/Ulusaltezmerkezi/AdresindenEdinilmiştir](https://tez.yok.gov.tr/Ulusaltezmerkezi/AdresindenEdinilmiştir), 2012.
104. Laftman SB, Modin B, Östberg V. Cyberbullying and subjective health: a large-scale study of students in Stockholm, Sweden. *Children and Youth Services Review*, 35, 112-119, 2013.
105. Erdoğan Ö, Uçukoğlu H. İlköğretim okulu öğrencilerinin anne -baba tutumu algıları ile atılganlık ve olumsuz değerlendirilmekten korkma düzeyleri arasındaki ilişkiler. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(1), 51-72, 2011.
106. Liau AK, Khoo A, Ang PW. Factors influencing adolescents engagement in risky internet behavior. *Cyberpsychology and Behavior*, 8, 513-520, 2005.
107. Sarak Ö. Lise öğrencilerinde siber zorbalık. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi, İstanbul, 2012.

108. Akbulut Y, Şahin YL, Erişti B. Cyberbullying victimization among turkish online social utility members. *Educational Technology & Society*, 13, 192-201, 2010.
109. Wang J, Ianotti RJ, Nansel TR. School bullying among adolescents in the united states: physical, verbal, relational, and cyber. *Journal of Adolescent Health*, 45, 368-375, 2009.
110. Kabalcıoğlu F, Eroğlu Y. İlköğretim öğrencilerinin siber zorbalık ve mağduriyet durumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. İ. Sarı ve M. Özdemir (Editörler). *Çocuk ve Bilişim İçinde*, Ss.228-248. Ankara: Polis Akademisi Suç Araştırmaları Merkezi, 2013.
111. Akça EM, Sayımer İ, Salı JB, Başak EB. Okulda siber zorbalığın nedenleri, türleri ve medya okuryazarlığı eğitiminin önleyici çalışmalarındaki yeri. *Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırma Dergisi*, 2, 17-30, 2014.
112. Akbaba S. Psikolojik Sağlığı Koruyucu Rehberlik. Ss. 233-255, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara, 2012.
113. Peker A, İskender M. İnsani değerler yönelimli psiko-eğitim programının siber zorbalık üzerindeki etkisi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(1), 11-22, 2015.
114. Şahin M, Sarı SV, Özer Ö, Er SH. Lise öğrencilerinin siber zorba davranışlarda bulunma ve maruz kalma durumlarında ilişkin görüşleri. *SDÜ Dergisi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21, 257-270, 2010.
115. Yıldırım İ. Akademik başarımı yordayıcısı olarak yalnızlık sınav kaygısı ve sosyal destek. *Hacettepe University Journal of Education*, 18(18), 167-176, 2000.
116. Tamer N, Vatanartıran S. Ergenlerin teknolojik zorbalık algıları. *Online Journal of Technology Addiction & Cyberbullying*, 1(2), 1-20, 2014.
117. Demir Ö, Seferoğlu, S. Bilgi okuryazarlığı, internet bağımlılığı, sanal aylıklık ve çeşitli diğer değişkenlerin sanal zorbalık ile ilişkisinin incelenmesi. *Online Journal of Technology Addiction & Cyberbullying*. 3. 1-26, 2016.
118. Freud S. *Dinin Kökenleri* (Çev. Kapkın, A. T., 2. Baskı). s. 329-359, Payel Yayınları, İstanbul, 2012.
119. Merter M. *Nefs Psikolojisi ve Rüyaların Dili*. s.220-240, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2014.

120. Burger JM. Kişilik (Çev. Erguvan Sarıoğlu, İ. D.). s. 210-218, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2006.
121. Platon. Devlet (Çev. Eyüboğlu S. & Cimcoz M. A., 29. Baskı). s. 180-240, İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2016.
122. Bee H, Boyd D. Çocuk Gelişim Psikolojisi (Çev. Okhan Gündüz). s. 175-210 Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2009.
123. Cüceloğlu D. İnsan ve Davranışı (31. Baskı). s. 400-428, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2015.
124. Kağıtçıbaşı Ç, Cemalcılar Z. Dünden Bugüne İnsan ve İnsanlar (18. Baskı).s. 348-356, Evrim Yayınları, İstanbul, 2016.
125. Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe Sözlük, “Saldırganlık”. www.tdk.gov.tr, Adresinden 25.09.18 tarihinde erişilmiştir. 2018.
126. Döğüşgen MM, Psikoloji Psikiyatri Sözlüğü, 1. Baskı, s.174, Emre Yayınları, İstanbul, 2005.
127. Kağıtçıbaşı Ç. Yeni İnsan ve İnsanlar, 10. Baskı, s.340-360, Evrim Yayınevi, İstanbul, 2006.
128. Olweus D. Bullying or peer abuse at school: facts and intervention. *Current Directions in Psychological Science*, 4(6), 196–200, 1995.
129. Gökler R. Okullarda akran zorbalığı. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6, 2009.
130. Aslan ÖM, Tuğrul B. Anaokuluna devam eden çocukların oyun davranışları ve oyunlarında ortaya çıkan zorbalık davranışlarının incelenmesi. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 13, 27-41, 2013.
131. Çivilidağ A, Cooper HT. Ergenlerde siber zorba ve öfkenin incelenmesi üzerine bir araştırma: niğde ili örneği. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(1), 497-511, 2013.
132. Patchin JW, Hinduja S. Traditional and nontraditional bullying among youth: a test of general strain theory. *Youth & Society*, 43(2), 727-751, 2010.
133. Schultze-Krumbholz A, Scheithauer H. Social-behavioral correlates of cyberbullying in a german student sample. *ZeitschriftFür Psychologie / Journal of Psychology*, 217(4), 224-226, 2009.

134. Erdemir F. Hemşirenin rol ve işlevleri ve hemşirelik eğitiminin felsefesi. Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi; 2(1): 59-62, 1998.
135. Perry AG. The Client and Health Care Environment: Nursing Today. Fundamentals of Nursing. 7th Ed. pp. 732-740 Elsevier Mosby Company, St. Louis, USA, 2009.
136. Birol L. Hemşirelik Süreci Hemşirelik Bakımında Sistematik Yaklaşım, Genişletilmiş 4. Baskı, s. 370-420, Bozyaka Matbaacılık, İzmir, 2000.
137. Carpenito LJ. Cev: Firdevs Carpenito. Hemşirelik Tamları El Kitabı, 10. Baskı, s. 1-790, Nobel Kitabevi, İstanbul, 2005.
138. Atay M, Oncu E. Elektronik Bakıcı: TV. Çoluk Çocuk Dergisi, 27: 14-17, 2003.
139. Muscari EM. What can I do to help a child who is being bullied?, <http://schoolnursing.org/bullypages/overview.html>, Adresinden 25.09.2018 tarihinde erişilmiştir, 2003.
140. Tutgun A. Öğretmen adaylarının problemleri internet kullanımlarının incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2009.
141. Yaman E, Sönmez Z. Ergenlerin siber zorbalık eğilimleri. Online Journal of Technology Addiction & Cyberbullying, 2 (1), 18–31, 2015.
142. Kağan M, Ciminli A. Ergenlerde sanal zorbalık ve mağduriyetin cinsiyet, sınıf, okul değişkenleri ve kişilik özellikleriyle ilişkisinin incelenmesi. Online Journal of Technology Addiction & Cyberbullying, 3(2), 14-34, 2016.
143. Kavuk M, Keser H. İlköğretim okullarında siber zorbalık, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi s. 1-16, 2015.
144. Eroğlu Y. Ergenlerde siber zorbalık ve mağduriyeti yordayan risk etmenlerini belirlemeye yönelik bütüncül bir model önerisi. Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı. Doktora Tezi. Bursa. Ekim, 2014.
145. Peker A, Eroğlu Y, Ada Ş. Ergenlerde siber zorbalığın ve mağduriyetin yordayıcılarının incelenmesi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 12(2), 185-206, 2012.

146. Salı J, Ergün Başak B, Akca Baştürk E. Türkiye'de ortaokul öğrencileri arasında siber zorbalık. *Anadolu Journal of Educational Science International*, 5 (2), 109-130, 2015.
147. Türkileri N. Ergenlerde sanal zorbalık: nedenlerine ilişkin algılar, duygusal tepkiler ve baş etme yöntemleri ile zorbalık statüleri arasındaki ilişkiler. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2012
148. Pamuk M, Bavlı B. Ergenlerin sanal zorbalıklarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32 (1), 321–338, 2013.
149. Bingöl N, Tanrıkulu T. Siber zorba ve mağdur olma ile algılanan sosyal destek düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Akademik Bakış Dergisi*, 43, 1–17, 2014
150. Dalmaç Polat Z, Bayraktar S. Ergenlerde siber zorbalık ve siber mağduriyet ile ilişkili değişkenlerin incelenmesi. *Mediterranean Journal of Humanities*, 4 (1), 115-132, 2016.
151. Hinduja S, Patchin JW. Bullying, cyberbullying, and suicide. *Archives of Suicide Research*, 14(3), 206-221, 2010
152. Pornari D, Wood J. Peer and cyberaggression in secondary school students: the role of moral disengagement, hostile attribution bias, and outcome expectancies. *Aggressive Behavior*, 36, 81-94, 2010.
153. Semerci A. Examining middle school students' views on text bullying. *Education and Information Technologies*, 21(6), 1807-1819, 2015.
154. Çalışgan H. İlköğretim öğrencilerinde internet bağımlılığı ve siber zorbalık (Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul). <https://tez.yok.gov.tr/ulusaltezmerkezi/> Adresinden 08.10.2018 tarihinde edinilmiştir, 2013
155. Horzum MB. İlköğretim öğrencilerinin bilgisayar oyunu bağımlılık düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 36(159), 56-68, 2011.
156. Balkıs M, Duru E, Buluş M. Şiddete yönelik tutumların özyeterlik, medya, şiddete yönelik inanç, arkadaş grubu ve okula bağımlılık duygusu ile ilişkisi, *Ege Eğitim Dergisi*, 6(2), 81-97, 2005.

157. Pişkin M. Akran Zorbalığı Olgusunun İlköğretim Öğrencileri Arasındaki Yaygınlığının İncelenmesi, Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler, Uluslararası Katılımlı Sempozyum Sonuç Bildirgesi İstanbul, 28-31 Mart 2006.
158. Akbulut Y, Erişti B. Cyberbullying and victimization among turkish university students. *Australasian Journal of Educational Technology*, 27(7), 1155-1170, 2011.
159. Letendre J. Sugarandspice not always nice: gender socialization and its impact on development and maintenance of aggression in adolescent girls. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 24, 353-368, 2007.
160. Akça EB, Sayımer İ. Siber Zorbalık Kavramı, Türleri ve İlişkili Olduğu Faktörler: Mevcut Araştırmalar Üzerinden Bir Değerlendirme, 8(30), 1-15, 2017.
161. Erdur- Baker Ö, Tanrıkulu İ. Psychological consequences of cyberbullying experiences among turkish secondary school children. *Procedia Social and Behavioral Sciences* 2 (2010), 2771–2776, 2010.
162. Yalın Hİ, Bayır Ş, Numanoğlu G. Cyber-Bullying among primary school students. Paper presented in 9th International Internet Education Conference & Exhibition, s. 14-16, Cairo-Egypt, 2010.
163. Büyükyıldırım İ, Dilmaç B. Siber mağdur olmanın insani değerler ve sosyodemografik değişkenler açısından incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 13(29),s. 7-40, Haziran, 2015.
164. Balakrishnan V. Cyberbullying among young adults in malaysia: theroles of gender, ageand internet frequency. *Computers in Human Behavior*, 46, 149-157, 2015.
165. Özdemir M, Akar F. Lise öğrencilerinin siber-zorbalığa ilişkin görüşlerinin bazı değişkenler bakımından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 17(4), s. 605-626, 2014.
166. Özel S. Lise Öğrencileri Arasında Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, Depresyon ve Benlik Saygısı İlişkisi.Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi, İstanbul, 2013.
167. Ayas T. Prediction cyberbullying with respect to depression, anxiety and gender variables. *Online Journal of Technology Addiction & Cyberbullying*, 1 (1), s. 1–17, 2014

168. Beale AV, Kimberly RH. "Cyberbullying: What school administrators (andparents) can do". The Clearing House, 81, s. 8-12, September/ October ,2007.
169. Orhan F, Akkoyunlu B. İlköğretim öğrencilerinin internet kullanımları üzerine bir çalışma. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi, 26; 107, 2004.
170. Smith Peter. Cyberbullying and cyberaggression. Handbook of School Violence and School Safety: International Research and Practice. 93-103, 2012.
171. Tokunaga RS. Following you home from school: a critical review and synthesis of research on cyberbullying victimization. Computers in Human Behavior, 26(3), 277-287, 2010.
172. Temel Y. Ortaöğretim Öğrencilerinde Siber Zorbalık Davranışları/ Mağduriyetleri ve Öğretmenler ile Okul Yöneticilerinin Farkındalıkları. Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2015.
173. Özbay A. Ergenlerde Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, Aleksitimi ve Öfke İfade Etme Biçimleri Arasındaki İlişki, Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi, İstanbul, 2013.
174. Wade A, Beran T. Cyberbullying: The new era of bullying. Canadian Journal of School Psychology, 26, 44-61, 2011
175. Yang S, Stewart R, Kim J, Kim S, Shin I, Dewey ME, Maskey S, Yoon J. differences in predictors of traditional and cyber-bullying: a 2-year longitudinal study in korean school children. Eur Child Adolesc Psychiatry, 22, 309–318, 2013.
176. Bayar Yusuf. Okul sosyal iklimi ile geleneksel ve sanal zorbalık arasındaki ilişkiler: genellenmiş akran algısının aracı rolü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2010.
177. Dalmaz, Esra, Üniversite Öğrencilerinde Siber Zorbalık/Mağduriyet, Depresyon ve Anksiyete Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2014.
178. Karlier Soydaş D. Ergenlerde ebeveyn izlemesi, sanal zorbalık ve yaşam doyumu arasındaki ilişkilerin cinsiyete göre incelenmesi.

- Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2011.
179. Sengupta A, Chaudhuri A. Are social networking sites a source of online harassment for teens? Evidence from survey data. *Children and Youth Services Review*, 33 (2), 284–290, 2011.
180. Sourander A, Brunstein-Klomek A, Helenius H, Ikonen M, Lindroos J, Luntamo T, Koskelainen M. Psychosocial risk factors associated with cyberbullying among adolescents: a population-based study. *Archives of General Psychiatry*, 67, 720-728, 2010.
181. İlhan AÜ. Ortaöğretim öğrencilerinin siber zorbalık ve internet saldırganlık düzeyleri ile sosyal medyaya ilişkin tutumlarının incelenmesi (Çekmeköy örneği). Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2016.
182. Uçanok Z, Karasoy D, Durmuş E. Yeni bir akran zorbalığı türü olarak sanal zorbalık: ergenlerde yaygınlığı ve önemi. Yayımlanmamış Tübitak Proje Raporu, Proje No: 108k424. Ankara: Tübitak, 2011.
183. Didden R, Scholte RH, Korzilius H, De Moor JM, Vermeulen A, O'Reilly M, Lang R, Lancioni GE. Cyberbullying among students with intellectual and developmental disability in special education settings. *Developmental Neurorehabilitation*, 12 (3), 146-151, 2009.
184. Tanrıku T. Siber zorbalıkla ilgili değişkenlerin incelenmesi ve gerçeklik terapisi yönelimli bir müdahale programının siber zorbaca davranışlar üzerindeki etkisi. Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya). <https://tez.yok.gov.tr/ulusaltezmerkezi/> Adresinden 10.10.2018 tarihinde edinilmiştir, 2013.
185. Topçu Ç. The relationship of cyber bullying to empathy, gender, traditional bullying, internet use and adult monitoring. Unpublished Master Dissertation, Middle East Technical University, Ankara, 2008.
186. Casas JA, Del Rey R, Ortega-Ruiz R. Bullying and cyberbullying: convergent and divergent predictor variables. *Computers in Human Behavior*, 29, 580–587, 2013.
187. Ökte A. Öğrencilerin zorbalık eğilimleri ile sosyal medyaya yönelik tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2014.

188. Mesch GS. Parental mediation, online activities, and cyberbullying. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 12(4), 387-393, 2009.
189. Mitchell KJ, Finkelhor D, AndWolak J. Protecting youth online: family use of filtering and blocking software. *Child Abuse and Neglect*, 29, 753-765, 2005.
190. Rosen C. virtual friendship and the new narcissism. *Journal of Technology and Society*, 15-31, 2007.
191. Ko CH, Yen JY, Liu SC, Huang CF, Yen CF. The associations between aggressive behaviors and internet addiction and online activities in adolescents. *Journal of Adolescent Health*, 44(6), 598-605, 2009.

8. EKLER

Ek-I: Kişisel Bilgi Formu

Sevgili Öğrenciler;

Aşağıda araştırma konusu ile ilgili tutumlarınızı belirlemeye yönelik ifadeler bulunmaktadır.

Ölçeğin cevaplama süresi yaklaşık 20 dakikadır. Her bir ifadeyi okuduktan sonra, ifadeye ne derecede katıldığınızı ya da katılmadığınızı liste üzerindeki ayrılan yere işaretleyiniz. Araştırmanın kesin ve doğru sonuçlar verebilmesi için lütfen ölçek maddelerine samimi yanıtlar veriniz. Vereceğiniz bilgiler yalnızca bilimsel araştırma amacıyla kullanılacağından adınızı yazmanıza gerek yoktur.

Katkılarınızdan dolayı teşekkür ederim.

1) Cinsiyetiniz:

- a. Kız   b. Erkek

2) Yaşınız:

- a. 8-9   b. 10-11   c. 12-13   d. 14 ve üzeri

3) Gelir durumunuz:

- a. Düşük   b. Orta   c. Yüksek

4) Anne- baba beraberlik durumunuz:

- a. Birlikte   b. Ayrı

5) Annenizin eğitim durumu:

- a. İlkokul   b. Ortaokul   c. Lise   d. Ön lisans ve üstü

6) Babanızın eğitim durumu:

- a. İlkokul   b. Ortaokul   c. Lise   d. Ön lisans ve üstü

7) Herhangi bir sosyal medya sitesine üyeliğiniz var mı?

- a. Evet   b. Hayır

8) Sosyal medya sitelerini kullanım sıklığınız nedir?

- a. Her gün bir kereden fazla   b. Her gün bir kere
c. Haftada bir kereden fazla   d. Haftada bir kere
e. Ayda bir kereden fazla   f. Ayda bir kere

9) İnternete daha çok girdiğiniz yer:

- a. Ev   b. Okul   c. Arkadaşımın evi   d. İnternet kafe

10) Ebeveynleriniz sizinle internette diğer insanlara nasıl davranmanız gerektiği ile ilgili konuştu mu?

- a. Evet   b. Hayır

11) Ebeveynleriniz ne sıklıkta sizin internette ne yaptığınıza bakıyor?

- a. Sık sık   b. Bazen   c. Hiçbir zaman

12) Sosyal medya sitelerindeki üyeliğinizi gerçek adınızla mı, takma adınızla mı açılıyorsunuz?

- a. Gerçek ad   b. Takma ad

13) İnterneti daha çok hangi amaçla kullanıyorsunuz? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz.)

- a. Oyun
- b. Sosyal sitelerde insanlarla tanışmak
- c. Araştırma ve ödev
- d. Yeni bir şeyler öğrenmek için internette sörf yapmak
- e. Okul arkadaşlarımla iletişime geçmek
- f. Diğer

Ek-II: Siber Zorbalık Ölçeği (SZÖ)

Sevgili öğrenciler,

Aşağıdaki günlük yaşamda internet ve cep telefonları üzerinde gençler arasında görülen bazı davranışlar yazılmıştır. Lütfen bu davranışları tek tek okuyunuz.

Okuduğunuz davranışı “hiçbir zaman yapmam” diyorsanız “**Hiç bir zaman**” yazısını işaretleyin. Okuduğunuz davranışı “bazen yaparım” diyorsanız “**Bazen**” yazısını işaretleyin. Okuduğunuz davranışı “çoğu zaman yaparım” diyorsanız “**Çoğu Zaman**” yazısını işaretleyin. Okuduğunuz davranışı “her zaman yaparım” diyorsanız “**Her Zaman**” yazısını işaretleyin. Araştırmamıza destek olduğunuz için teşekkür ederim.

1	İnternette başkasının adını kullanarak e-mail hesabı (MSN, Yahoo, Gmail, Mynet gibi) açarım.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
2	Facebook, Twitter gibi sitelerde başkalarının adını gizlice kullanarak hesap açarım.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
3	İnternette arkadaşlarımla ya da başka kişilerin kişisel bilgilerini kullanırım.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
4	İnternette başka kişilere virüslü mesaj (e-mail) gönderirim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
5	Arkadaşlarımla şifrelerini onların haberi olmadan internette kullanırım.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
6	İnternette arkadaşlarımla şifrelerini kullanarak gizlice e-mail (MSN, Yahoo, Gmail, Mynet gibi) adreslerine girmeye çalışırım.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
7	İnternette arkadaşlarımla şifrelerini kullanarak gizlice onların oyunlarına girmeye çalışırım.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
8	İnternette başka kişilere onları tehdit eden mesajlar gönderirim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman

9	İnternette başka kişilere ya da arkadaşlarıma onların hoşlanmayacağı mesajlar gönderirim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
10	İnternette başka kişilerin ya da arkadaşlarımin fotoğraflarını izinlerini almadan farklı sitelerde yayınlam.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
11	İnternette başka kişilerin ya da arkadaşlarımin fotoğraflarını onların iznini almadan mesaj (e-mail) ile diğer kişilere gönderirim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
12	İnternette başka kişilerle ya da arkadaşlarımla ilgili onların hoşlanmayacağı haberler yayınlam.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
13	İnternette başka kişilerle ya da arkadaşlarımla ilgili gerçek olmayan söylentiler yayımlam.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
14	İnternette başka kişilere ya da arkadaşlarıma hakaret eden mesajlar gönderirim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
15	İnternette başka kişilerle ya da arkadaşlarımla alay ederim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
16	İnternette arkadaşlarıma ya da başkalarına hoşlanmayacakları kötü isim ya da lakap takarım.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
17	Bir insanın yüzüne asla söyleyemeyeceğim şeyleri internette ya da cep telefonunda rahatlıkla söylerim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
18	Cep telefonundan başka kişilere onları tehdit eden mesajlar gönderirim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
19	Cep telefonundan başka kişilerin fotoğraflarını onların iznini almadan diğer kişilere gönderirim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
20	Cep telefonundan başka kişilere onların hoşlanmayacağı mesajlar gönderirim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman

21	Cep telefonunu kullanarak başka kişilerle ilgili gerçek olmayan söylentiler yayarım.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
22	Cep telefonundan başka kişilere hakaret eden mesajlar gönderirim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
23	Cep telefonunu kullanarak başka kişilerle alay ederim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
24	Telefonla başkalarını arayarak onları rahatsız ederim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman

Ek-III: Siber Mağduriyet Ölçeği (SMÖ)

Sevgili Öğrenciler,

Aşağıda günlük yaşamda internet ve cep telefonları üzerinde gençlerin yaşayabildiği bazı davranışlar yazılmıştır. Lütfen bu davranışları tek tek okuyunuz. Bu yazılarda “**bir başkası**” şeklinde tanımlanan kişi sizin arkadaşınız olabilir ya da o kişiyi hiç tanımıyor da olabilirsiniz. Eğer okuduğunuz davranış “bana hiçbir zaman yapılmadı” diyorsanız “**Hayır**” yazısını işaretleyin. Okuduğunuz davranış “bana daha önce yapıldı” diyorsanız “**Evet**” yazısını işaretleyin. Araştırmamıza destek olduğunuz için teşekkür ederim.

1	İnternette bir başkası benim adımlı kullanarak kendisine e-mail hesabı (MSN, Yahoo, Gmail, Mynet gibi) açtı.	EVET	HAYIR
2	Facebook, Twitter gibi sitelerde bir başkası gizlice benim adımlı kullanarak hesap açtı.	EVET	HAYIR
3	İnternette arkadaşlarım ya da başka kişiler benim kişisel bilgilerimi kullandı.	EVET	HAYIR
4	İnternette arkadaşlarım ya da başka kişiler bana virüslü mesaj (e-mail) gönderdi.	EVET	HAYIR
5	Arkadaşlarım ya da başka kişiler benim haberim olmadan internette benim şifrelerimi kullandı.	EVET	HAYIR
6	Arkadaşlarım ya da başka kişiler internette benim şifrelerimi kullanarak gizlice e-mail (MSN, Yahoo, Gmail, Mynet gibi) adreslerime girmeye çalıştılar.	EVET	HAYIR
7	İnternette şifrelerimi kullanarak gizlice oyunlarıma girmeye çalıştılar.	EVET	HAYIR
8	İnternette beni tehdit ettiler.	EVET	HAYIR
9	İnternette bana hoşlanmayacağım mesajlar gönderdiler.	EVET	HAYIR
10	İnternette benim iznim olmadan fotoğraflarımı bazı sitelerde yayınladılar.	EVET	HAYIR
11	İnternette fotoğraflarımı benim iznim olmadan mesaj (e-mail) ile diğer kişilere gönderdiler.	EVET	HAYIR
12	İnternette benimle ilgili hoşuma gitmeyen haberler yayınladılar.	EVET	HAYIR
13	İnternette benimle ilgili gerçek olmayan söylentiler yaydılar.	EVET	HAYIR
14	İnternette bana hakaret eden mesajlar gönderdiler.	EVET	HAYIR
15	İnternette benimle alay ettiler.	EVET	HAYIR
16	İnternette bana kötü isim ya da lakap taktılar.	EVET	HAYIR
17	Yüzüme karşı söylemedikleri şeyleri internette ya da cep telefonunda rahatlıkla	EVET	HAYIR

	bana söylediler.		
18	Cep telefonundan bana tehdit eden mesajlar gönderdiler.	EVET	HAYIR
19	Cep telefonundan benim fotoğraflarımı izinsiz diğer kişilere gönderdiler.	EVET	HAYIR
20	Cep telefonundan bana hoşuma gitmeyen mesajlar gönderdiler.	EVET	HAYIR
21	Cep telefonunu kullanarak benimle ilgili gerçek olmayan söylentiler yaydılar.	EVET	HAYIR
22	Cep telefonundan bana hakaret eden mesajlar gönderdiler.	EVET	HAYIR
23	Cep telefonunu kullanarak benimle alay ettiler.	EVET	HAYIR
24	Telefonla beni arayarak rahatsız ettiler.	EVET	HAYIR

Ek-IV: Etik Kurul Onayı

Kayıt Tarihi: 20.02.2018

Protokol No: 315

27/02/2018

T.C

BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ İNSAN ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU KARARI

ÇALIŞMANIN TÜRÜ:	Anket
BAŞLIK:	Ortaokul Öğrencilerinde Siber Zorbalık/Siber Mağduriyet Davranışları ve İnternet Saldırganlık Düzeyleri-Zonguldak Örneği
SORUMLU ARAŞTIRMACI:	Doç. Dr. Meltem KÜRTÜNCÜ
KARAR:	Uygun

ETİK KURUL ÜYELERİ

- 1- Prof. Dr. Hamza ÇEŞTEPE (Başkan)
- 2- Doç. Dr. Ayça DEMİR (Başkan Yrd.)
- 3- Doç. Dr. Ali ARSLAN (Başkan Yrd.)
- 4- Prof. Dr. Rıza YILMAZ
- 5- Doç. Dr. Hasan MEYDAN
- 6- Doç. Dr. Ertuğrul YILDIRIM
- 7- Yrd. Doç. Dr. Hasan ÖZER

İMZA

29.05.2014 tarih ve 2014/08-13 sayılı Senato Kararı ile kabul edilmiştir.

Ek-V: Kurum İzni

T.C.
ZONGULDAK VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 45855702-605.01-E.6297642
Kona : Bilimsel ve Eğitim Amacı
Tez Çalışması

27/03/2018

VALİLİK MAKAMINA

Büleni Ecevit Üniversitesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı'nın 15/03/2018 tarihli ve 46148110/302.08.01/4097 sayılı yazısında; Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Yüksek Lisans Programı öğrencisi Afide AKYÜZ (COŞKUN)'un Doç. Dr. Meltem KÜRTÜNÇÜ danışmanlığında "**Ortaokul Öğrencilerinde Siber Zorbalık / Siber Mağduriyet Davranışları ve İnternet Saldırganlık Düzeyleri - Zonguldak Örneği**" konulu tez çalışması kapsamında; İlimiz Merkezinde bulunan **İbrahim Fikri Anıl Ortaokulu, Gazi Mustafa Kemal Ortaokulu, Gazi Ortaokulu'nda** eğitim öğretim görmekte olan öğrencilere anket çalışmasını uygulamak istediği belirtilmektedir.

Müdürlüğümüzde toplanan komisyonumuzca, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Yüksek Lisans Programı öğrencisi Afide AKYÜZ (COŞKUN)'un Doç. Dr. Meltem KÜRTÜNÇÜ danışmanlığında "**Ortaokul Öğrencilerinde Siber Zorbalık / Siber Mağduriyet Davranışları ve İnternet Saldırganlık Düzeyleri - Zonguldak Örneği**" konulu tez çalışması kapsamında; İlimiz Merkezinde bulunan **İbrahim Fikri Anıl Ortaokulu, Gazi Mustafa Kemal Ortaokulu, Gazi Ortaokulu'nda** eğitim öğretim görmekte olan öğrencilere anket çalışmasını uygulamasında sakınca olmadığına karar vermiş olup, söz konusu çalışmanın "22/08/2017 tarihli ve 12607291 sayılı "Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine Yönelik İzin ve Uygulama (2017/25 nolu) Genelgesi doğrultusunda" Okul Müdürlüklerinin uygun gördüğü tarih ve saatlerde, Okul Müdürlüklerinin denetiminde, gönüllülük esasına göre yapılması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde Olur'larınıza arz ederim.

Ercan KAHYA
Millî Eğitim Müdürü V.

OLUR
27/03/2018

Nevzat TASHAN
Vali a.
Vali Yardımcısı

27.03.2018
Güvenli Elektronik İmza
AŞİT Aynıdır.
Hayrettin KÜÇÜK
Bilgisayar İşletmeni

Adres: STRATEJİ GELİŞTİRME VE İZLENİM MÜDÜRLÜĞÜ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü Vali A. Binası, Kar. 1. Kat, No: 322
54100 ZONGULDAK
E-Posta: zonguldak@meb.gov.tr
www.zonguldak.meb.gov.tr

İl Millî Eğitim Müdürü ARSLAN (YHK)

Tel: 0372 396 67 41
Faks: 0372 396 67 42

İletişim için elektronik posta adreslerimiz: zonguldak@meb.gov.tr adresinden 3960-5468-3100-0210-6672 kutu adresine yazılabilir.

T.C.
ZONGULDAK VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 45865702-605.01-E.6528794
Konu : Bilimsel ve Eğitim Amaçlı
Tez Çalışması

30.03.2018

BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

İlgi : 15/03/2018 tarihli ve 46148110/302.08.01/4097 sayılı yazınız.

Üniversitenizin, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Yüksek Lisans Programı öğrencisi Afide AKYÜZ (COŞKUN)'un Doç. Dr. Meltem KÜRTÜNCÜ danışmanlığında "Ortaokul Öğrencilerinde Siber Zorbalık / Siber Mağduriyet Davranışları ve İnternet Saldırganlık Düzeyleri - Zonguldak Örneği" konulu tez çalışması kapsamında; İlimiz Merkezinde bulunan İbrahim Fikri Anıl Ortaokulu, Gazi Mustafa Kemal Ortaokulu, Gazi Ortaokulu'nda eğitim öğretim görmekte olan öğrencilere anket çalışmasını uygulamak istediği ilgi yazınız ile Müdürlüğümüze bildirilmiş olup, Valilik Makamından alınan 27/03/2018 tarihli ve 45865702-605.01-E.6297642 sayılı Olur ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinize arz ve rica ederim.

Cemal ÖZDEMİR
Millî Eğitim Müdürü V.

Ek :
Valilik Makam Oluru. (1 sayfa)
Onaylı Anket Formları (5 sayfa)

Dağıtım :
Gereği:
B.E.Ü. Rektörlüğüne

Bilgi:
Olur'da adı geçen Okul Müd.

2018
Güvenli Elektronik İmza
Aslı ile Aynıdır.
Hayrettin KÜÇÜK
Bilgisayar İşletmeni

Adres: STRATEJİ GELİŞTİRME ŞUBE MÜDÜRLÜĞÜ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü Valilik Binası Kat : 3 Oda No : 323
Merkez / ZONGULDAK
Elektronik Ağ: <http://zonguldak.meb.gov.tr/>
e-posta: stratejigelistirme67@meb.gov.tr

Bilgi için: Muammer ARSLAN (VHKİ)

Tel: 0 (372) 280 67 45
Faks: 0 (372) 280 67 99

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden fa6e-1082-3db6-b5ff-c72c kodu ile teyit edilebilir.

Ek-VI: Ölçek Kullanım İzni

☰ Gmail

tolgaaricak@gmail.com

E-Posta Yaz

Gelen Kutusu 257

Yıldızlı

Ertelendi

Önemli

Gönderilmiş Postalar

Taslaqlar 11

AFİDE

Yakın zamanda gerçekleşen bir sohbet yok
Yeni bir tane başlatın

ÖLÇEK KULLANIM İZİNİ

AFİDE COŞKUN <f.afd.coskun@gmail.com>
Alıcı: aricaktolga

Sayın Hocam Merhabalar;

Adım Afide COŞKUN. Bülent Ecevit Üniversitesi Hemşirelik Anabilimdalı Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği yüksek lisans öğrencisiyim. Doç. Dr. Meltem KÜRTÜNCÜ hocam ile birlikte "Ortaokul Öğrencilerinde Siber Zorbalık/ Siber Mağduriyet Davranışları Ve İnternet Saldırganlı Düzeyleri – Zonguldak Örneği" konulu bir çalışma yürütmekteyiz. Siber Mağduriyet Ölçeği ve Siber Zorbalık Ölçeği' ni geliştiren bir hoca olduğunuz için size ulaşip izninizi almak istedim. Eğer izniniz olursa yukarıda konusunu belirttiğim çalışmada bu iki ölçeğinizi kullanmak istiyorum.

Saygılarımla

Afide COŞKUN

Tolga ARICAK <tolgaaricak@gmail.com>
Alıcı: ben

Sayın Afide Coşkun,

Yüksek Lisans çalışmanızda geliştirmiş olduğumuz Siber Zorbalık ve Siber Mağdur Ölçeklerini kullanabilirsiniz.

Saygılarımla...

2018-03-05 19:34 GMT+03:00 TOLGA ARICAK <aricaktolga@yahoo.com>:

9. ÖZGEÇMİŞ

Bireysel Bilgiler

Adı-Soyadı: Afide COŞKUN AKYÜZ

Doğum Tarihi ve Yeri: 01.05.1994/ GAZİANTEP

Uyruğu: TC

Medeni Durumu: Evli

İletişim Adresi: f.afd.coskun@gmail.com

Eğitim Durumu:

*2007-2011 Gaziantep Anadolu Lisesi

*2011-2016 Bülent Ecevit Üniversitesi Sağlık Yüksek Okulu Hemşirelik Bölümü

*2016-2018 Bülent Ecevit Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Yüksek Lisans

Mesleki Deneyim:

- 2016-2017 -Zonguldak Özel Level Hospital
- 2017- Halen İstanbul Medeniyet Üniversitesi Göztepe Eğitimve Araştırma Hastanesi

Bilimsel Çalışmalar:

- Uzun Müge, Coşkun Afide, Yapıcı Tuğba, " DeterminationAwareness Level Of ParentsAboutChildAbuseWhoHaveChildren 0-5 Years Aged13. Anadolu Adli Bilimler Kongresi, 5-7 Mayıs, Aydın-Turkey." 13. Anadolu Adli Bilimler Kongresi , Aydın - 7 Mayıs 2016
- Seval Müge, Coşkun Afide, "Ebeveynlerin Akıllı İşaretler Konusundaki Bilgi ve Tutumlarının Belirlenmesi" 2. Çocuk Koruma Kongresi, Ankara - 13 Kas. 2016
- Kürtüncü Meltem, Sezgin Esin, Coşkun Ebuzer, Coşkun Afide (2017). Hemşirelerin Çocuk Hakları Kavramına İlişkinAlgılarının Metafor Aracılığı ile incelenmesi. Uluslararası Çocuk Hakları Kongresi, (Tam metin bildiri) (YayınNo:3763969)
- Kürtüncü Meltem,Yıldız Hicran,Coşkun Afide. Hemşirelik Öğrencilerinde Akademik Erteleme Davranışı İle Motivasyonları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Adnan Menderes Üniversitesi 1. Uluslararası Sağlık Bilimleri Kongresi, 29 Haziran- 1 Temmuz 2017, Aydın, Sözel Bildiri

- Erdoğan Zeynep, Kurçer Mehmet Ali, Kürtüncü Meltem, Coşkun Afide. Kilo Nedeniyle Kendini Damgalama Anketi: Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması. Adnan Menderes Üniversitesi 1. Uluslararası Sağlık Bilimleri Kongresi, 29 Haziran-1 Temmuz 2017, Aydın, Sözel Bildiri
- Kürtüncü Meltem, Coşkun Akyüz Afide. Ortaokul Öğrencilerinde Siber Zorbalık / Siber Mağduriyet Davranışları ve İnternet Saldırganlık Düzeyleri. Uluslararası Eğitimde Güncel Sorunlar ve Teknoloji Bağımlılığı Kongresi, 06-07 Aralık 2018, İstanbul, Sözel/ Poster Bildiri.

ULUSLARARASI EĞİTİMDE GÜNCEL SORUNLAR VE TEKNOLOJİ BAĞIMLILIĞI KONGRESİ

INTERNATIONAL CONGRESS ON CURRENT PROBLEMS IN EDUCATION AND TECHNOLOGY ADDICTION

06-07 ARALIK 2018

HAMPTON BY HILTON • KAYAŞEHİR, İSTANBUL

www.egitimdeguncelsorunlarkongresi.org

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNDE SİBER ZORBALIK/ SİBER MAĞDURİYET DAVRANIŞLARI
VE İNTERNET SALDIRGANLIK DÜZEYLERİ

Afide AKYÜZ, Meltem KÜRTÜNCÜ

Türkiye

Öz: Giriş: Teknolojinin gelişmesiyle bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi hızlanmış, bu durum teknolojinin herkes tarafından kullanımına olanak vererek hem iletişimi artırmış hem de bilgiye ulaşmayı kolaylaştırmıştır. Bu yenilikler siber zorbalık ve siber mağduriyet gibi riskleri de beraberinde getirmiştir. Siber zorbalık bir kişi ya da grup tarafından elektronik araçlarla isteyerek, kasıtlı, tekrarlayıcı şekilde başkalarına zarar verecek, rahatsız edecek düşmanca veya saldırgan mesajlar gönderme şeklinde tanımlanmaktadır. Amaç: Bu derlemede siber zorbalık ve mağduriyetin bazı değişkenlere göre incelenmesi amaçlanmıştır. Kapsam: Yapılan bu derlemenin içeriğini siber zorbalık ve mağduriyet konusunda yapılmış randomize çalışmalar, meta-analiz ve sistematik derlemeler ile güncel literatür bilgileri oluşturmaktadır. Sınırlılıklar: Bu derleme; YÖK Ulusal Tez Merkezi, Google Akademi, PubMed, dergiler ve konuyla ilgili makaleler taranarak oluşturulmuştur. Yöntem: Veri tabanlarından yapılan literatür taraması sonucu oluşturulmuştur. Bulgular: Ülkemizde siber zorbalık ve mağduriyet oranları artarken cinsiyete göre farklılıklar göstermektedir. Ortaöğretim öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırmada öğrencilerin yaklaşık %16'sının siber zorba davranışlar gösterdiğini, %17'sinin de siber zorbalık yaşadığını saptamıştır. Yurt dışında yapılan bir çalışmada ise 18 yaşından küçük bireylerin %11'i çevrimiçi iken diğer bireylere zorbalık yaptıklarını, %29'u çevrimiçi iken zorbalığa maruz kaldığını ve %47'si çevrimiçi zorbalığa şahit olduklarını ifade etmişlerdir. Erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha fazla siber zorbalık yaptığı sonucuna varan çalışmalar fazla olmakla beraber kız öğrencilerin daha fazla sanal zorbalık yaptığını veya siber zorbalığa karşınma açısından kızlar ve erkekler arasında herhangi bir farklılık bulunmadığını ortaya koyan araştırmalar da mevcuttur. Sonuç: Bu sorunun önlenmesinde birçok disiplinin iş birliği içinde olduğu önleme çalışmaları hem aileler hem de öğrenciler için yürütülmelidir.

Anahtar Kelimeler: Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, Saldırganlık, Ergen